

Emma Almgren
Genusvetenskap
Påbyggnadskurs

Flashback eller Backlash?

**En strukturanalys av genusordningen i J.R.R Tolkiens och Peter Jacksons
*Lord of the Rings***

Handledare: Tiina Rosenberg
Stockholms universitet, ht 2004

Innehåll:

Inledning

Syfte och frågeställningar

Teori

Metod

Tidigare forskning

Genusordningen i The Lord of the Rings:

Den manliga vännen: En idealiserad homosocialitet

Den hegemoniska maskuliniteten

Den kvinnliga mystiken

Galadriel: På gränsen till sammanbrott

Arwen: A suitable case for treatment

Èowyn: Valkyrian som kom in från kylan

Sammanfattning

Slutdiskussion

Efterord - Om rasism

Litteraturlista

Appendix:

Guide till Middle-earth

Inledning

Syfte och frågeställningar

Jag har för avsikt att göra en intermedial analys av hur genusordningen konstruerats i J.R.R. Tolkiens *Lord of the Rings* (LR), samt hur densamma har förändrats i Peter Jacksons filmatiseringar. Jag kommer främst lägga fokus på hur de kvinnliga karaktärerna positioneras gentemot denna ordning och hur deras position förändrats i filmerna, samt vad denna förändring innebär för genusordningen i filmatiseringarna i stort.

Då Tolkien påbörjade sitt verk på 30-talet och avslutade det 1955, vore det rimligt att anta att filmernas genusordning torde ha en mer progressiv utformning än romanernas. Då Jackson gjort stora förändringar både i dramaturgin och i personbeskrivningarna, har inte bara de kvinnliga karaktärerna förändrats men även genusordningen i stort. Tyvärr inte till det bättre. Vid första anblick ses istället ett flertal ändringar som är rent misogyna. Hur dessa ser ut, och om de möjligtvis mildras av andra ändringar i filmerna blir huvudfrågeställningen för uppsatsen.

Fokus kommer således ligga på filmerna, och romanen och analysen av denna, kommer främst användas som jämförelsematerial. Likaså kommer jag visa större intresse för tilläggen i filmen, än för uteslutningarna, då dessa i högre grad är aktiva val av filmernas skapare. Givetvis kan regissören och manusförfattarna välja vad som ska skalas bort i överföringen, men de kan inte välja att material måste skalas bort, vilket lämnar mindre manöverutrymme. Ett tillägg däremot, som saknar grund i förlagan, är helt och hållet frivilligt utformat, och blir därmed mer pregnant för filmens framtoning.

Jag kommer fokusera min granskning till de tre kvinnliga huvudkaraktärerna Eowyn, Arwen och Galadriel. Det finns givetvis fler kvinnliga karaktärer än dessa, och de kommer att behandlas i första delen av uppsatsen tillsammans med de försvunna entfruarna, och de kvinnliga dvärgarna. Men deras karaktärer är inte tillräckligt framträdande för att utgöra grunden för en enskild analys. Jag kommer dock inte ta upp spindeln Shelob, då hon enligt mig inte är en kvinnlig karaktär, men endast ett monster av honkön. På samma sätt som Smaug i *The Hobbit*, inte heller kan ses som representant i det manliga persongalleriet, och då kan han ändå tala.

Teori

Då jag redan har skrivit en magisteruppsats i Litteraturvetenskap om genusordningen i böckerna kommer jag främst använda mig av den, samt de teoretiska utgångspunkter jag stödde mig på där, för min analys.

Jag kommer därför att använda mig av Yvonne Hirdmans definition av genusbegreppet, och hennes två logiker; den manliga normens primat som innebär att det manligt kodade alltid garanteras övertag gentemot det kvinnligt kodade, och den i särhållande principen som innebär att mäns och kvinnors genus hålls i strikt åtskillnad. Jag kommer också att använda Gayle Rubins resonemang som beskriver hur patriarkala samhällsstrukturer ger män i familjebildningar makt att bestämma över kvinnor inom familjen, men förvägrar kvinnorna makt både över männen och över sig själva. Detta för att se över vilka mekanismer som bidrar till att marginalisera de kvinnliga karaktärerna.

Jag kommer även gå in på hur den manliga idealitets- och identifikationsbilden ser ut, samt hur de manliga karaktärerna interagerar med varandra. Detta för att kunna fastställa hur den patriarkala ordningen är uppbyggd och hur den upprätthålls. Då jag inte anser att texten öppnar för rena homoerotiska tolkningar, har jag istället valt att använda mig av termen ”homosocialitet” för att beskriva relationerna mellan de manliga protagonisterna. Jag kommer här att använda Ewe Kosofsky Sedgwicks definition; ’män som främjar mäns intresse¹’, samt av Tiina Rosenbergs uttryck ’queert läckage’², för att beteckna de områden i texten och i filmerna som varken öppet bryter mot den heteronormativa ordningen, eller legitimerar den.

Jag kommer även använda mig av Robert O Connells begrepp ”hegemonisk maskulinitet”³, i betydelsen; tillfälliga sammanställningar av, för män, idealiserade egenskaper som legitimerar en patriarkal samhällsstruktur. Detta begrepp äger ingen fastlagd definition, men dess betydelse konstrueras av sin omgivande sociala kontext. De egenskaper som jag anser ingå i denna överordnade konstruktion i romanen, behöver därför inte ha någon överensstämmelse med de egenskaper som idealiseras i världen utanför verket.

Metod

Då Tolkien i högre grad än någon annan författare strävade efter, och även lyckades med,

¹ Ewe Kosofsky Sedgwick, 1996, s. 64

² Tiina Rosenberg – *Byxbegär*, Anamma, Göteborg, 2000, s.

³ Connell – *Maskuliniteter*, (orig. titel *Masculinities*, övers. Åsa Lindén), Daidalos, Göteborg, 1996, s. 101

att skapa en egen fristående värld, anser jag det också möjligt att behandla den som en sådan. Och då Peter Jackson baserat sitt verk på samma värld, behandlar jag även den efter samma kriterier.

Jag ämnar därför göra en strukturanalys för att undersöka hur Tolkien, i romanens värld, har konstruerat genus och positionerat sina manliga och kvinnliga karaktärer gentemot varandra. Jag kommer därefter göra en strukturanalys av Peter Jacksons filmer, för att se hur, och om, strukturerna förändras.

I analyserna av hur de kvinnliga karaktärerna förhåller sig till dessa genusordningar, har jag även valt att se till vilken funktion de innehar i de narrativa strukturerna, och vilken betydelse de har för uppdragets fullföljande. Detta för att kunna utröna om de tillmäts större betydelse i romanen eller i filmerna, än deras genusordningar först låter påskina, eller rimligtvis borde acceptera.

Jag kommer alltså varken göra någon närläsning eller någon regelrätt filmanalys för denna uppsats. Inte för att det inte vore intressant, eller inte kunde bidra med insikter till ämnet, men för att omfånget på materialet är för stort, och för att jag valt att lägga fokus på de större strukturerna.

Jag kommer dock även att använda mig av intertextuella referenser i mitt arbete, då dessa tjänar till att antingen förklara sociala koder i romanens samhällsbygge, eller till att utöka förståelsen för karaktären och därmed ytterligare belysa dennas position i verkets genusordning.

Tidigare forskning

Jag har sökt efter material i det omfattande ”Tolkienbiblioteket” som tar upp de frågeställningar jag har valt. Denna förhoppning kom dock snart att grusas. Av de avhandlingar, essäer, artiklar m.m. som jag gick igenom hade de flesta ägnat lika lite utrymme, som Tolkien själv, åt de kvinnliga karaktärerna. Någon ansats till genusperspektiv var också mer än sällsynt. Några ljus i mörkret har jag dock funnit. Lisa Hopkins essä om kvinnliga auktoriteter är ett exempel, andra är Helen Armstrong och Edith Crowe. Det rör sig dock här dels om korta essäer, och dels ligger fokus ofta på andra texter än *The Lord of the Rings*.

Vissa kritiker har med stor framgång gjort intertextuella analyser av Tolkien, som lyft fram en förstärkande symbolik som annars hade undgått mig. Andra kritiker däremot, har placerat mig i en märklig försvarsposition å Tolkiens vägnar. Jag har dock ändå valt att förhålla mig

till deras kritik, främst för att deras slutsatser på intet sätt är unika för dem, samt att jag därmed får en chans att reda ut begreppen.

Jag har valt att använda de engelska namnen på platser och karaktärer. Dels för att undvika förvirring vid citering, men låta den löpande texten överensstämma med citatens nomenklatur. För att underlätta läsningen har jag valt att lägga in en guide till Middle-earth som appendix där man kan finna kortfattade förklaringar till karaktärer och platser samt deras inbördes förhållande. Detta för att undvika långrandiga förklaringar i själva texten eller ett överfullt notsystem. För mer detaljerade upplysningar hänvisar jag till något av de utförliga Tolkienlexikon som finns tillgängliga.

Jag kommer använda förkortningar för namnen på verken efter följande praxis:

Lord of the Rings – LR

Fellowship of the Ring – FR

The Two Towers – TT

The Return of the King – RK

Om jag syftar på Tolkiens romaner kommer jag sätta ut ett T i parentes, då jag syftar på Jacksons filmer kommer jag sätta ut ett J.

Genusordningen i *The Lord of the Rings*

Den manliga vännen: en idealiserad homosocialitet

Inom filmvetenskapen finns det ett uttryck för en viss typ av mansdominerade krigsfilmer. Dessa kallas allmänt för 'kompisfilmer', och kännetecknas av sin fokusering på de manliga vänskapsbanden, och för sin totala avsaknad av kvinnor (annat än som rekvisita.) LR(J) är med denna definition en 'kompisfilm' och LR(T) skulle till viss del kunna kallas en 'kompisroman'. Bristen på kvinnliga karaktärer uppmärksammades redan av den samtida kritikerkåren. Mest träffande framstår dock kritiken från Edwyn Muir, presenterad i *Observer* 1955:

Det förvånande är att alla personer är pojkar utklädda till vuxna hjältar. Hoberna, eller halvlängdsmännen, är vanliga pojkar. De helt mänskliga hjältarna har kommit upp i fotbollsåldern; men knappt någon av dem vet något om kvinnor annat än genom hörsägen.

Även om vi inom romanens ramar får se tre par knyta hymnens band, är det bara en av dessa förälskelser vi får någon inblick i, den mellan Eowyn och Faramir. Den storslagna kärlekshistorien mellan Aragorn och Arwen beskrivs istället i Appendix A, och Sams kärlek till Rosa för en tynande tillvaro bredvid den detaljerade beskrivningen av hans kärlek till husbonden Frodo. Starkast framstår istället banden mellan Sam och Frodo, samt mellan Legolas och Gimli. Men även mellan t.ex. Merry och Pippin, Aragorn och Èomer, och Faramir och Beregond. De är i relationen mellan dessa män som de vackraste kärleksförklaringarna ges, i form av lojalitet, respekt och djup vänskap.

I filmerna har Aragorns och Arwens historia plockats in och vigts större utrymme åt, och Sam och Rosie finner fortfarande varandra. Däremot har Èowyn och Faramirs historia kortats ner markant, medan Faramirs och Boromirs broderskärlek däremot lyfts fram i ny dager.

Jag skulle även kunna läsa in homoerotiska undertoner i främst relationen mellan Sam och Frodo:

he lay back in Sam's gentle arms, closing his eyes, like a child at rest when night-fears are driven away by some loved voice or hand.

Sam felt that he could sit like that in endless happiness /.../ He kissed Frodo's forehead.

Jag anser det dock vanskligt att försöka läsa in homoerotiska känslor i en roman, där dessa inte uttrycks mer utförligt. För att då kunna skilja ut vad som är homosexuellt beteende hos karaktärerna, måste man först definiera vad ett heterosexuellt beteende skulle vara i samma situation. Vilket blir svårt då någon enhetlig definition inte existerar.

Romanen framhåller dessutom tydligt det heterosexuella äktenskapliga förhållandet, inte bara som ideal, men som enda möjliga förhållandeform. Jag anser därför att scener som denna inte går att läsa som uttalat homoerotisk, däremot betraktar jag de som queera ögonblick. De bryter inte mot det heterosexuella påbudet, men genom sin ambivalens bekräftar de det inte heller. Detsamma gäller för LR(J) där en veritabel orgie av smäktande blickar utbyts mellan Frodo och Sam, innan Rosie till sist för Sam in på trygg heterosexuell grund igen.

Det är dock inte bara homosexuellt begär som är svårt att finna klart uttryckt för i verken. Sexuellt begär lyser överhuvudtaget med sin frånvaro. Istället präglas både romanen och filmerna av ett höviskt kyskhetsideal, vilket leder till att inte bara ingående av äktenskap, men även barnalstring, skildras på ett asexuellt sätt. En månad innan sin död hade Tolkien fortfarande inte löst problemet med hur alver förökade sig, och kärleksparen i berättelsen sträcker sig aldrig längre än till en stillsam kyss, för att visa sitt begär. Det enda sant passionerade begär som förekommer är begäret till Ringen, främst manifesterat av Gollums relation till tingesten.

Relationerna mellan könen är således relativt stel, men desto djupare och innerligare män emellan. Den manliga homosocialiteten genomsyrar hela berättelserna. Detta är världar inte bara styrda av män, men även till största delen befolkade av män. Det är mäns intressen, mäns levnadsöden, mäns historia och mäns vänskapsband till varandra som beskrivs. Det är också dessa homosociala band som driver handlingarna framåt, vare sig det handlar om personlig vänskap eller storpolitik.

Det är vänskapen mellan Gandalf, Bilbo och Frodo som leder till upptäckten av Ringen och Ringens sanna natur. Det är vänskapen som får Sam, Merry och Pippin att följa med Frodo till Brie, och vidare till Rivendell för att slutligen ingå i brödrskapet. Det är vänskapen som får Aragorn, Legolas och Gimli att följa efter Merry och Pippin, vilket tar dem till Rohan och till Fangorn, och det är denna handling som senare utvecklar nya vänskapsband till Eömer, Théoden, och Faramir. Det är vänskapsband som formar den sista alliansen, och det är Sams vänskap till Frodo som leder till förstörelsen av ringen och uppdragets fullförande.

Att det storpolitiska spelet domineras av manliga aktörer är tyvärr inte så förvånande. På fiendesidan är den manliga dominansen total, både bland de ledande karaktärerna och bland

underhuggarna. Sauron, Saruman, Gríma Wormtongue, nazgûlerna, Saurons talesman, soldaterna från södern, piraterna, samt orcher och uruk-hais är alla män. Särskilt fascinerande framstår det faktum att det inte finns en enda kvinnlig orch. Varken Tolkien eller Jackson förefaller ha reflekterat över detta faktum. Jag är mycket nyfiken på hur man rent praktiskt går till väga för att korsa ”goblin-men” med orcher, om det saknas kvinnor i båda folkslagen. Att resultatet, de fruktade Uruk-hai, även de enbart utgörs av män, framstår i jämförelse, nästan som logiskt. Peter Jackson har löst denna anomali med att låta monstren födas ur leran⁴. Det förefaller därmed som Jackson förfäktar idén om den obefläckade avelsen, som lösning på problemet.

Även om varken filmen eller boken tar upp sexualitet explicit, finns ändå detta mönster synligt i texterna. Faramir kysser Eowyn. Aragorn lyfter Arwen om hakan och kysser henne. Männerna är aktiva, kvinnorna passivt väntande. Detta mönster återfinns också i LR(J) i en scen ur vardagslivet bland hoberna. En blundande flicka väntar på att bli kysst, medan pojken vänder sig om efter en bakelse istället⁵. Den är förmodligen inlagd för att förstärka intrycket av hober som matglada små varelser, men den ger också ytterligare förstärkning åt bilden av den kvinnliga sexualiteten som passiv. Att den är menad att vara en komisk scen där föremålet för lytet är flickan, behöver väl knappast nämnas.

Ännu en indikator på kvinnors underordnade ställning i båda verken, är referenserna som görs till Eowyn och Arwen med ordet ”treasure”. Ordvalet indikerar att de två kvinnorna tillhör sina familjer. Att beslut om deras framtid dessutom i båda verken (även om det sker ibland olika form) fattas över deras huvuden, bidrar till denna bild. De är i fråga om nyttjanderätt likställda med ägodelar, och kan som sådana både ges bort och stjälas. Detta system, där män använder de kvinnor som står under deras sociala kontroll, för att knyta vänskaps- och släktskapsband med andra män, förutsätter att kvinnorna förhåller sig passiva. Som Gayle Rubin påpekar kräver systemet en kvinnlig sexualitet som svarar på andras behov och önskningar, istället för sina egna⁶.

Könsessensialismen i LR(T) når sin höjdpunkt hos enterna, där de manliga enterna representerar den vilda naturen, och de försvunna entfruarna tillhör den domesticerade trädgården. Entfruarna är också signifikant nog numera spårlöst försvunna. Dvärgarna är det enda folkslag där ingen åtskillnad görs vare sig i utseende eller i könens funktion i det civila samhället. Kvinnorna är dock även här utestängda från strid, och hänvisade till hemmet. De är

⁴ FR(J) The Fighting Uruk-Hai

⁵ FR(J) Concerning Hobbits

⁶ Gayle Rubin, s 185

också få i antal och förefaller vara på väg att röna samma öde som entfruarna.

I LR(J) ser bilden av entfruarna lika nedslående ut. Vad gäller dvärgarna har Jackson dragit den logiska slutsatsen av könets likhet i utseende, och konstaterat att även de kvinnliga dvärgarna därmed måste bära skägg⁷. Den eventuella progressivitet man kan nosa sig till i skildringen av dvärgkvinnorna i LR(T), har dock här rönt samma öde som stackars Gimli, och förvandlats till en lustig kuriositet.

Den förekommer visserligen en del kvinnor på den goda sidan, men de viktiga posterna innehas dock av män. Det är endast Eowyn och Galadriel av kvinnorna, som innehar styrande positioner i LR(T) och som har en direkt synlig inverkan på historiens utveckling. I övrigt gäller samma sak som i fiendeläget. I LR(J) är resultatet än mer nedslående och endast Galadriel är kvar i styrande position.

Kvinnorna positioneras både hos Tolkien och Jackson som ”de andra” gentemot de manliga karaktärerna, och där de manliga protagonisterna knyter vänskapsband och delar erfarenheter, isoleras de kvinnliga mestadels inte bara från männen, men även från varandra. Skarpast i kritiken framstår Catherine R. Stimpson, som anser att alla kvinnor oavsett rang är stereotyper, och som sammanfattar kvinnoporträtten i LR med orden; ”They are either beautiful and distant, simply distant, or simply simple.”⁸ Till viss del instämmer jag i denna kritik. I LR framstår mystifiering, i samverkan med marginalisering, som basen för den kulturella underordningen av de kvinnliga karaktärerna. Denna marginalisering förstärks dessutom av båda verkens fokus på krigstematiken, ett område där kvinnorna inte tillåts få något centralt utrymme. Deras roll blir istället den passivt väntandes. Som Elisabeth Kamarek Mimich skriver;

In the story of the warrior, she is symbol of the home he fights for /.../ comfort-giver and healer when he is in pain, goad to stay and fight so he can be a ‘real’ man (“come home with your shield or on it”) /.../ help in bonding with other men that masks the eroticism of such intense relations⁹.

Sam får så också mycket riktigt sin älskade Rosie, men tvingas ge upp sin kärlek till Frodo. Aragorn och Faramir, båda män som älskas och respekteras av män i sin omgivning, visar sin oåtkomlighet på den marknaden genom sina heterosexuella konfirmationer med Eowyn och Arwen. Även Gimli får komma ut som straight i LR(J) med en önskan om ”little hairy

⁷ TT(J) Dwarf women

⁸ Catherine R. Stimpson – *J.R.R. Tolkien*, Columbia University Press, New York & London, 1969, s. 18.

⁹ Elisabeth Kamarek Mimish – *Transforming Knowledge*, s. 133.

women”¹⁰, vilket detroniserar den möjliga erotiken i hans och Legolas vänskapsförhållande. Merrys och Pippins förhållande lämnas inte heller öppet för spekulation i LR(J). Men kringkärs av Pippins självklara förfrågan till första bästa dam bredvid sig, när han råkat fånga brudbuketten på Sams och Rosies bröllop.

Det är dock inte bara i krigssamhällen som kvinnor stängs ute från den politiska makten. I det fridfulla The Shire innehas den politiska makten av män, och familjerna är organiserade efter ett Patrallinjärt mönster. I LR(T) kan dock kvinnor kan i undantagsfall, i händelse av makens bortgång, bli familjeöverhuvuden. Hos människorna och överlag hos alverna, råder en mer traditionell ordning för maktsuccession, där makten övertas av äldsta manliga släkting. I LR(J) saknas dessa passager, men det ger dock inte att strukturerna har förändrats.

I filmerna har vissa strykningar gjorts som drabbar både manliga och kvinnliga karaktärer. Då de manliga dominerar både böckerna och filmerna, blir deras bortfall dock inte lika markant. En av dessa karaktärer som på detta sätt försvinner, får dock viss betydelse för förändringen av genusordningen i The Shire. Detta är Frodos faster Lobelia. Hennes roll kortas ner till en replik och ett stumt framträdande, varav inget omnämner hennes ställning som grand old lady, och hennes del i upproret mot Saruman är försvunnit tillsammans med hela 'Scouring of the Shire'-kapitlet. Förlusten av Lobelia, och även av den flyktigt passerande mormodern till Gollum, innebär att de två indikatorerna på att hoberna inte nödvändigtvis måste leva enligt patrallinjära mönster har försvunnit.

Istället har vi fått scenen då Gandalf och Frodo passerar genom byn, och Gandalf låter undslippa sig några fyrverkerier för att glädja traktens barn. En man skrattar åt tilltaget tills han får en tillrättavisande blick av sin, milt sagt, sura fru¹¹. Scenen visar upp sinnebilden av den jovialiske men hunsade maken, och det fruktade 'huskorset'. En relativt vanlig bild i självförnekande patriarkala samhällen, där man söker framställa den underordnade som tyrannen. Hade det faktiska förhållandet varit det motsatta, att den kvinnliga normens primat rått, skulle även förhållandena i skämtet varit de ombytta.

Den mäktiga Goldberry försvinner i sin tur då kapitlet som innehåller både henne och hennes man Tom Bombadill, här är utelämnade. Ingen av dessa två karaktärer för dock handlingen framåt. Avlägsnandet av Goldberry förändrar heller inga strukturer, men då de kvinnliga karaktärerna är i sådan minoritet, blir förlusten av en mäktig kvinnogestalt ändå kännbar. På samma sätt kan en förflugen replik som;” He is surer of finding the way home in

¹⁰ RK(J)

¹¹ FR(J) The Shire

a blind night than the cats of Queen Berúthiel¹²” bli betydelsebärande, endast genom sitt omnämnande av en kvinna i maktposition. Denna replik finns inte heller med i filmen. Även de otaliga bönerna/ åkallandena av Elbereth saknas i LR(J). Då Elbereth är ett av namnen på gudinnan Yavannah, innebär även detta ett utelämnande av en kvinnlig maktposition.

En som dock får ett kort omnämnande är Lúthien. På väg till Rivendell sjunger Aragorn en bit av 'The Lament of Beren and Lúthien' för hoberna, och förklarar att den handlar om alven Lúthien som blev förälskad i människan Beren. Då Sam frågar vad som hände med henne, svarar Aragorn helt enkelt "she died"¹³.

I boken ges denna scen naturligtvis betydligt större utrymme¹⁴. Det intressanta med filmklippet är dock inte utrymmet men urvalet. Lúthien stal silmarillen från den onde guden Morgoths krona, och när Beren dog avsåg hon sig sin odödlighet och gick ner i dödsriket och hämtade upp honom. Att hon senare dog gör henne visserligen unik bland alver, men det speciella i hennes död framgår inte av Aragorns lakoniska konstaterande. Så varför väljer man att ta med henne för att sedan reducera henne till enbart hennes död? Det svaret står inte att finna i filmens bild av Lúthien, men i filmens bild av Arwen, hennes ättling och kopia. Jag återkommer därför till denna fråga senare.

Filmernas mest intressanta ändring och tillägg återfinns dock i skildringen av slaget om Helm's Deep. I TT(T) har herdefolket på slättlandet sökt sin tillflykt undan rädande orcher, till den lilla posteringen som är stationerad i det gamla fästet. Det är bl a för att undsätta dessa, samt de soldater som försöker hålla dessa delar av landet, Théoden sänder sin styrka till fästet. Den andra anledningen är givetvis att fästningen är lättare att hålla i det slag som måste komma, än vad huvudstaden Edoras är. Huvuddelen av befolkningen, barn, gamla och kvinnor skickas däremot under Èowyns ledning upp till ett gömställe i bergen ovanför huvudstaden¹⁵.

I TT(J) blir istället Èowyn tvungen att kånka iväg med alla andra kvinnor samt barnen och de gamla tvärs över slättmarken (vilket tar förvånansvärt kort tid) för att tillsammans med de stridförande männen ta skydd(!) i fästningen¹⁶. Varför man släpar gamla och barn över öppen slättmark som härjas av orcher, är tyvärr en fråga som varken jag eller filmen kan besvara. Väl i Helm's deep blir så kvinnorna, och Èowyn med dem, sittandes hukandes och livrädda, tillsammans med småbarnen, i grottorna innanför borgen. Detta medan Jackson har tolkat

¹² FR(T) s, 408

¹³ FR(J) Flight to the Ford

¹⁴ FR(T) s, 252-256

¹⁵ TT(T)

¹⁶ TT(J) Exodus from Edoras, Helm's Deep

TT(T)s ”men whom seen too many winters or to few” som ett upprop till att skicka ut, vad som ser ut som tolvåringar som aldrig hållit i ett svärd, i striden¹⁷. Ingen annanstans blir det så uppenbart att det är konstllhörigheten som styr mönstret av passiv – aktiv, inte styrka eller skicklighet. Att denna ändring dessutom kreerar en logisk lucka i Éowyns karaktär är ett problem jag kommer att tampas med senare.

Tolkiens upplägg av dessa händelser saknar däremot ovanstående mönster. Där ska barn och gamla också hållas utanför strider, medan kvinnorna följer med främst p g a att könsessensialismen förespråkar att endast kvinnor kan vara sant omvårdande. De har m a o en uppgift som måste utföras. I filmen presenteras kvinnorna däremot endast som gråtande civilister, kontrasterade mot de handlingskraftiga stridande männen¹⁸. Någon uppgift finns inte för dem.

Sammantaget råder principen om den manliga handlingsfriheten och den kvinnliga passiviteten i båda verken i stort. Men den tar sig tydligare uttryck i filmen än i romanen. Många av de undantag som ändå funnits i LR(T) är avlägsnade i LR(J). Både Tolkien och Jackson följer dock Hirdmans bärande lagar, i utformningen av verkens genussystem. De tillämpar överlag ett strikt isärhållande av könen, inte bara psykiskt, men även fysiskt med få undantag. Männen garanteras också en överordnad ställning gentemot kvinnorna. De begränsar kvinnornas utrymme, lägger beslag på deras rörelsefrihet, och tar plats på kvinnornas bekostnad.

Överlag framstår de kvinnliga karaktärerna i både romanen och filmerna, snarare som tacksamma positioneringsmöjligheter för de manliga karaktärerna, än som karaktärer som förtjänat sin plats av egen kraft. Endast protagonister som exempelvis Galadriel, fyller en tydlig funktion för det narrativa fullföljandet.

De kvinnor som får en mer framträdande plats omges dock av ett så starkt mytiskt skimmer, att de snarare framstår som lysande undantag från marginaliseringens regel, än som en förkastelse av densamma. Det viktiga här är dock inte att läsaren/tittaren kan uppfatta Arwen eller Galadriel (eller Goldberry) som mystiska eller mytiska. Den läsningen kan man likaså göra av exempelvis Legolas, Elrond och Gandalf. Det betydelsefulla ligger istället i att även de övriga karaktärerna ser dessa kvinnor i ett höviskt upphöjt ljus.

Men trots den marginaliserade position som de kvinnliga karaktärerna sätts i, och trots ett förhållningssätt gentemot dem som ett mystiskt ”andra”, finns det fortfarande drag hos dem

¹⁷ TT(J) The glittering Caves

¹⁸ TT(J) The Burning of the Westfold, The glittering Caves, RK(J) Théoden´s decision, The sacrifice of Faramir.

som omintetgör en total inordning.

Den hegemoniska maskuliniteten

Den ideala karaktären i både Tolkiens och Jacksons LR är alltså man. Men även inom denna premierade grupp förekommer givetvis en hierarki. Det hegemoniska maskulinitetsidealet som framhålls är krigaren. Inte den brutale slaktaren, men den vise hjälten som med svärdet i hand slåss med ädla motiv. Ett ideal hämtat från den medeltida höviska riddartraditionen. Denna inre hierarki tjänar givetvis även den yttres intressen. Genom att hylla de män som mest lyckats främja sig från den kvinnliga rollen, förstärks de två logikerna i genussystemet. Den uppmanar män att sträva efter den maskulina rollens ytterlighet, vilket minskar risken för genusöverskridande, och den hyllar de drag hos män som kvinnor inte tillåts inneha, vilket garanterar en fortsatt underordning och marginalisering av kvinnor.

I LR(T) och LR(J) finner vi ett maskulinitetsideal draget till sin extrem. Jag har redan nämnt patriarken som flitigt återkommande karaktär, i alla dess skepnader. Dessa ledare porträtteras som visa, goda, upplysta despoter, i ett feodalt samhälle där handlingskraft premieras och där handling vanligen betyder våldsutövning. En ledaranda manifesterad genom våld. Den intimitet, som jag redan nämnt, förekommer mellan de manliga protagonisterna, finner även då heterosexuella alibin saknas, här en social legitimitet inom heteronormen, tack vare den våldsamma kontexten. Som Brenda Patridge påpekar; “war provides a context in which men can be acceptably intimate because they are at the same time being seen to live up to the socially desirable stereotype image of the aggressive male¹⁹”.

De “Kompisfilmer “ Jag nämnde i början av detta kapitel kretsar antingen kring idrottsliga prestationer (Rocky) eller, vilket är mer vanligt, kring krig (Plutonen, Saving private Ryan, The Thin Red Line, Full Metal Jacket osv.) Som Robert W Connell påpekar har inget annat område varit viktigare för skapandet av den hegemoniska maskuliniteten i den europeisk-amerikanska kulturen, än just militären²⁰. De känslöytringar mellan män som inte accepteras i den civila kulturen, kan här komma till uttryck då maskuliniteten redan bekräftats i och med den våldsutövande kontext de ingår i.

Men våldselementen tillåts inte gå till överdrift. De är rationellt ordnade och kräver en

¹⁹ Brenda Patridge – “No sex please-we’re Hobbits: The Construction of Female Sexuality in The Lord of the Rings” i Robert Giddings (ed) J.R.R: Tolkien: This Far Land, Vision and Barnes & Noble, London & Totowa, 1983, s. 194.

motivering som passar in i den omgivande sociala strukturen. På det politiska planet får de sin legitimering genom behovet av försvar av egna, eller allierades, länder eller liv. På det personliga planet åberopas istället heder som motiv till våldsbrott, då någon talat nedsättande eller hotat, vänner eller kvinnor som befinner sig inom karaktärens intressesfär. Det blinda våldet framställs däremot som förkastligt, och representeras av orcher och urukhai, och deras oprovocerade grymhet och förstörelselusta.

Därmed tillåts inte våldet bli det centrala i detta maskulinitetsideal, denna plats ges istället till modet. Frodo och Sam är sagans hjältar, inte i kraft av vishet, makt eller råstyrka, men p.g.a. att de manifesterar hoppets och modets betydelse. Av samma anledning blir Denethor en av alliansens inre fiender, inte p.g.a. sin arrogans, men för att modet sviker honom. Han ger upp kampen innan hans stad och hans folk har fallit. Denethor har dock ändå i romanen ett mod att förlora, det saknar han i filmerna.

Ondska för Tolkien är inte som det kan tyckas en extern oförklarlig kraft. Ondskan uppstår i viljan till makt för maktens egen skull. Ringens styrka ligger i dess korrumpierande kraft, en kraft som det krävs mental styrka för att kunna avvisa. Undfallenhet och feghet har ingen plats i den goda sidans läger. Det hegemoniska idealet uppnås genom hjältemod. Först därigenom kan man se nå vishet, stridslycka, ledarförmåga.

En temporär förlust av mod, som i Theodens fall, går dock att återupprätta, men till detta krävs uppenbarligen våld: "Your fingers would remember their old strength better, if they grasped a sword-hilt"²¹ är Gandalfs råd till kungen. Den feghet han lurats till av fienden, bekämpas medels vapenmakt.

I Jacksons filmer finns det få element som motsäger detta maskulinitetsideal. Själva grunden i det står därför orubbad, däremot har vissa nyanser tagits bort och karaktärerna blivit mer endimensionella.

Den viktigaste förändring som gjorts är flyttandet av fokus från Sam till Aragorn. Där LR(T) är hobbit-centrerad och inte gör någon åtskillnad på mod och mod, men hyser en särskild värme och sympati för den lilla människans kamp, har LR(J) valt att fokusera på storpolitiken. Avlägsnandet av kapitlet 'The scouring of the shire' är ett tydligt ex på detta. Det utökade utrymmet för Aragorn, och den okomplicerade skildringen av denna knoppande hjältekonung, är ett annat. Lustigast finner jag scenen där Aragorn tämjer hästen Brego och visar sig skickligare på djurvård än hästfolket själva²². Vilket indikerar att Jackson söker visa

²⁰ Conell, s. 208

²¹ TT(T) s, 143

²² TT(J) Brego

hans omnipotens på alla områden.

En annan viktig förändring är inställningen till mod som karaktärsdrag. Den förlust av mod som poängteras i LR(T) i fallen Theodén och Denethor, lyfts i det första fallet inte fram lika mycket, och i det andra inte alls. Den 'förtrollning' som Theoden utsätts för i boken är en långsam förgiftning av Wormtongues förment välmenande råd, som gör honom passiv, isolerad och rädd. Det är denna värld av lögner och vanföreställningar som lagt sig som en dimma framför hans ögon, och som Gandalf till slut rycker bort. Men förfallet är hans eget fel. Han valde att hellre lyssna på sin smickrande rådgivare, än på de som sa honom den mindre trevliga sanningen, och ställde krav på honom om handling.

Men i filmen står Theoden ansvarslös för sin nedgång. Han är enbart ett offer för Sarumans ränker och bokstavligt besatt av denna. För att göra honom frisk driver Gandalf här ut Sarumans ande ur honom. Något eget ansvar, någon förändring i personligheten, finns här inte. Däremot finns scenen med återbördandet av svärdet kvar²³. Filmen missar därmed återupprättandet av modet, men behåller hyllningen till styrkan och våldet. Även Gríma fräntas sitt personliga ansvar och visar sig endast förtrollad av Sarumans röst och ränker²⁴. I både boken och filmen blir han skjuten efter att ha attackerat Saruman bakifrån och dödat honom. Mord finns det således inget överseende med i detta våldscentrerade maskulinitetsideal, och de onda och de feqa måste osvikligen dö.

I Denethors fall är förändringen än mer dramatisk. Från en stolt och äregirig man som mätt sin krafter mot Sauron och förlorat, och i sin hopplöshet och rädsla tar sitt liv, har han blivit en representant för irrationell ondska. Scenen där han skickar ut sin enda kvarvarande son mot en säker död, medan han själv girigt slukar röda frukter (vars saft rinner som blod längs hakan på honom), är obetalbar i sin klichébild av hänsynslöshet och känslokyla²⁵. Men den förflyttar samtidigt Denethor från sin position som tragisk manifestation av feghetens konsekvenser, till att ge honom en plats i det endimensionella skurkgalleriet.

Denna placering demonstreras tydligast av det faktum att det är tillåtet att bruka våld mot honom. Två gånger slår Gandalf ner honom. Feighetens konsekvenser står därmed klara. När Denethor ger orden "Abandon your posts" slår Gandalf ner honom och ger kontraorden "Prepare for battle"²⁶. En tydlig demonstration av hur mod och våld, även i filmen, premieras av hegemonen.

Ett möjligt undantag från denna förenkling är Faramir. Som får sin mer helgjutet goda figur

²³ TT(J) The King of the Golden Hall

²⁴ RK(J) The voice of Saruman.

²⁵ RK(J) Allegiance to Denethor

komplikerad i LR(J) av en önskan att tillfredsställa sin avvisande far, genom att ge honom ringen, och på så vis vinna hans kärlek. Han ändrar sig dock när han inser vad som står på spel²⁷. Händelseförloppet kan läsas som att han aldrig velat utnyttja ringens makt för egna syften, vilket ger att han inte heller sökt makten för maktens egen skull. Vilket leder oss tillbaka till Tolkiens utgångspunkt. Hans karaktär blir därmed fortfarande god i grunden genom hela historien, och logiken bibehålls. Men han blir inte det mer flerdimensionella undantag han kunde ha utgjort. Även Sam frestas f ö av Ringen i LR(T) men sunt förnuft får honom att ge upp drömmen att göra om Mordor till trädgårdsland. Så bibehålls ändå sentensen att Ringen endast kan påverka de som söker makt, även i filmerna.

Boromirs karaktär har också förenklats efter dessa linjer. Redan från andra scenen han medverkar i positioneras han som arrogant, hetsig och osympatisk, mot Aragorns lugna, kloka, ledargestalt²⁸. i Lothlorien prövas Boromirs vilja och lojalitet av Galadriel, och han vacklar kraftigt i testet. Bilden på den kallsvettige, undanglidande Boromir ackompanjeras av Galadriels röst; "sway but a little and you will fail to the ruin of all". Här är det dock inte Aragorn som tjänar som kontrast, men Sam, som stadigt blickar tillbaka på alvdrottningen till orden; "yet hope remains while the company is true"²⁹. I LR(T) testas dock alla i sällskapet, och Sam är på väg att packa ihop och springa hem till the Shire, när han i Galadriels spegel får se bilden på sin fastkedjade pappa³⁰.

Boromirs vändning kommer först efter att han försökt ta Ringen från Frodo. Då vaknar han upp som ur en dröm och dör strax därefter en ärofylld död i strid. Men inte förrän han har svurit lojalitet till Aragorn, den rättmätige konungen³¹. Överfallet på Frodo förklaras så med Ringens förtrollande makt, och de misstag som begåtts innan det, botas med stridens och offrets renande kraft. Boromir blir så den enda manliga karaktär som genom går en förändring, av egen kraft³².

.....Boromir vill inte lyda Denethor och ta med sig ringen, Boromir sympatisk mot Faramir.....TT(J) sons of the Steward. I boken önskar Boromir att han var kung.

De sammantagna konsekvenserna för maskulinitetsidealet i LR(J), genom dessa ändringar, blir så att möjligheterna till både bättring och förfall försvinner. Idealet är fortfarande mod, och framför allt att visa mod även i hopplösa situationer. Detta poängteras både i scener med

²⁶ RK(J) The siege of Gondor

²⁷ RK(J) The Finding of the Ring

²⁸ FR(J) The Sword that was Broken

²⁹ FR(J) Caras Galadhon

³⁰ FR(T),

³¹ FR(J) the breaking of the Fellowship

³² Jag räknar inte Gollum här då han så tydligt är schizofren, där den ena sidan alltid är ond, och den andra alltid

Sam och med Denethor som fortsätter in i faran trots att det saknar hopp om att överleva. Samt av Aragorn, som även när han tror att både Arwen och Frodo är döda, fortsätter sitt uppdrag. Men idealet har blivit statiskt. Det vacklande tillståndet, och förmågan att ändra sig, som präglar romanens karaktärer är försvunnet. Männens delar istället enbart upp i onda och goda, svarta och vita, skurkar och hjältar. Med Boromir som tveksamt frågetecken. För att travestera Simone de Beauvoir så blir man inte en god man, man föds till det.

Den kvinnliga mystiken

Överlag framstår i båda verken de kvinnliga karaktärerna endast som positioneringsobjekt för de manliga protagonisterna. Endast de mer framträdande kvinnliga karaktärerna som Eowyn, Galadriel och i viss mån Arwen fyller en funktion för LR(T)s handling. Men trots denna marginaliserade position de kvinnliga karaktärerna försatts i, och även om de sällan tillskrivs fysisk kraft eller politisk makt, lyckas de ändå skaffa sig inflytande. De beslut de fattar och de handlingar de utför, kan förefalla betydelselösa, eller begränsade till det personliga planet, men de får i förlängningen ofta konsekvenser för hela Middle-earth. Tolkiens kvinnliga karaktärer förhåller sig inte så passivt som man vid första påseende kan förledas att tro, och som den genusordning de lever i rimligtvis borde kräva.

I Jacksons filmer gäller däremot principen att vad man ser är vad man får. Här är de endast Galadriel som fått behålla sitt reella sociopolitiska inflytande, och det indirekta inflytande som alla tre karaktärerna utverkat är här antingen kraftigt reducerat eller försvunnet.

Galadriel – På gränsen till sammanbrott

Galadriel spelar en central roll i LR(T). Både genom direkta handlingar, och genom råd. De gåvor hon ger brödrskapet spelar alla en viktig del för uppdragets slutförande och för bevarandet av det goda i Middle-earth. Som Leslie A Donovan uttrycker det får sällskapets möte med Galadriel konsekvenser som; “continues to join the individuals to each other and to their larger purpose throughout the trilogy.”³³ Det är hon som sänder örnen Gwaihir att söka

rädd.

³³ Leslie A Donovan – “The Valkyrie reflex in J.R.R. Tolkien’s *The Lord of the Rings: Galadriel, Shelob, Eowyn, and Arwen*” i Jane Chance (ed) *Tolkien the Medievalist*, Routledge, London & New York,

efter Gandalf, som löser fiendskapen mellan alver och dvärgar, som håller de svarta riddarna i Dol Guldur under kontroll, som valde att varken lite på Saruman eller på Sauron när det begav sig, och som råder Aragorn att ta vägen genom de dödas stig, vilket leder till seger i slaget om Minas Tirith³⁴.

Hennes val att inte ta Ringen från Frodo får konsekvenser, inte enbart för brödraskapets kamp, men innebär även slutet för alvernas rike i Middle-earth, och är det första steget mot slutet för den tredje tidsåldern. Denna handling har därmed både direkta och indirekta politiska konsekvenser. När ringen förstörs kommer även makten i alvringarna att förstöras, och den kraft som behövs för att upprätthålla Lothlorien försvinna.

Men Galadriels karaktär har också ett inbyggt problem, vilket Tolkien själv föreföll vara smärtsamt medveten om. I ett brev skrivet fjärde augusti 1973, lite mindre än en månad innan han dog, skriver han; ” I meant right away to deal with Galadriel, and with the question of Elvish child-bearing – to both of which I have given much thought.³⁵” Hans problem var att han gjort henne till den mäktigaste alven som finns kvar i Middle-earth, och en av de starkaste och visaste som funnits. Hon är upprorsmakaren som vände ryggen åt gudarna för att finna ett eget rike, då hon hellre ville styra än styras, och för det blev bannlyst³⁶. Hon är bevararen av det sant alviska i Middle-earth, och i och med hennes avfärd kommer deras civilisation att försvinna. Men hon är inte med i kriget mot Sauron. Hon var inte heller med i förra kriget mot Sauron, inte ens som rådgivare. Hon är mångfullt mäktigare och visare än Elrond, ändå rådfrågas hon inte om vad som bör göras med Ringen, och representeras inte vid rådslaget. Denna motsägelse lyckades Tolkien aldrig helt förklara.

De övriga kvinnliga karaktärerna hamnar aldrig i samma konflikt då de aldrig tillåts bli så dominerande som Galadriel. Möjligtvis med undantag för Eowyn, som dock ändå blir, om inte vingklippt, så åtminstone lite lätt trimmad genom sitt giftermål med Faramir. Men Galadriel är både gift och mor, och inget av det förefaller ha haft någon nämnvärt inordnade effekt på henne. Då alver endast kan dö i strid eller av brustet hjärta, är även denna klassiska utväg något begränsad. Det sistnämnda ödet är redan reserverat för Arwen, och skulle innebära att Tolkien även måste hitta på ett sätt att ta död på Celeborn. Att skicka ut Galadriel i strid vore inte heller särskilt lämpligt då det skulle ta bort den enda begränsning hon nu innehar, samt vara det enda som fattades för att göra henne fullständigt omnipotent.

Den scen som lyckas förminska henne något är dock den då hon tackar nej till Ringen. Om

2003, s 116.

³⁴

³⁵ LT, s. 431

hon sträcker fram handen och tar Ringen kan hennes önskan att själv få regera en värld äntligen gå i uppfyllelse. Men hon väljer att "diminish, and go into the West, and remain Galadriel"³⁷. För att nå 'syndernas förlåtelse' och få återvända till paradiset hon är född i, måste hon således ge upp alla anspråk på makt. För henne erbjuds ingen god form av maktutövning, som för Aragorn, Faramir och Sam. Hennes alternativ är istället att som ond härska över hela världen, eller som god regera över ingen.

På så sätt fråntas Galadriel åtminstone delvis den del av sin personlighet som mest flagrant bryter mot det passiva kvinnoidealet. Hennes stolthet och upprorsanda ligger dock kvar som resonansbotten romanen igenom och visar på att dessa drag ändå är möjliga för kvinnor att inneha.

Filmens Galadriel har behållit huvuddragen av sin litterära förlaga, men hennes roll har ändå förändrats markant. Hon presenteras för oss först, som en röst ur mörkret, kroppslös, allvetande. Hon är berättarrösten, urrösten och lånar repliker både från romanens Treebeard; "the world is changing: I feel it in the water, I feel it in the earth"³⁸ samt från romanens ledmotiv; "One ring to rule them all". Nästa gång vi möter henne är det också som röst, denna gång i Lothlórien; "You bring great evil here, ringbearer"³⁹, och att hennes röst är fränkopplad från kroppen är ett återkommande tema genom filmen. Det finns med i den telepatiska kommunikationen med Elrond, i spegelscenen, gåvoscenen, i drömscenen i Shelobs håla, och även vid första fysiska mötet mellan brödraskapet och Galadriel⁴⁰. Återigen ges vi intrycket av allvetande och makt, vilket förstärks av det faktum att hon känner till att Gandalf fallit innan sällskapet berättar det.

Det sammantagna intrycket av detta, samt av Gimlis prat om en "elfwitch", Haldurs presentation av Caras Galadhron som "the heart of all elvish"⁴¹, och de uttryck av vördnad och skygghet som återfinns hos sällskapet när de först får se henne, är just makt. Den visuella framställningen, med 'backlight'-belysningen⁴², det skimrande ljuset som omger henne, den vita klänningen, de bara fötterna, ger henne en air av John Bauer-målning och bidrar till bilden av makt, och lägger till en mytisk dimension.

Dessa karaktärsdrag får sin klimax i spegelscenen, som vad beträffar Galadriels roll, i stort sett överensstämmer med FR(T)s version. Visuellt har man här haft möjlighet att ta ut

³⁶

³⁷ FR(T), s. 480

³⁸ RK(T) s, 313.

³⁹ FR(J) Lotlórien

⁴⁰ TT(J) The story foreseen from Lórien, FR(J), The Mirror of Galadriel, Farewell to Lórien, RK(J) Shelob's lair, FR(J) Caras Galadhon.

⁴¹ FR(J) Lothlórien

svängarna rejält. Med backlightning, vindmaskin, lägre placerad kameravinkel, och animering får man Galadriel att torna upp sig som en fruktansvärd gestalt, och med både sin egen och pålagd mansröst, deklamera; ”Instead of a dark lord you will have a queen /.../ Stronger than the foundations of the earth. All shall love me and despair”⁴³.

Kontrasten när hon återigen gått tillbaka till sitt ’Prinsessan Tuvstarr’-utseende, med händerna halvknäppta framför sig, blicken snett nedåtriktad, är total. ”I passed the test. I will diminish, and go into the West, and remain Galadriel”⁴⁴. I FR(T) innebär denna scen att årtusende av uppror har kommit till sitt slut, och att Galadriel inte längre eftersträvar makt. I FR(J) saknas denna dimension, men scenen markerar ändå en brytpunkt. Den skrämmande och mäktiga Galadriel får från och med nu, ge vika för den milda och vänliga Galadriel. Den som tröstar Aragorn, som ger dem gåvor, och som kommer i en ljus och sommarfin drömbild till Frodo, och inger honom hopp⁴⁵.

Den indirekta inverkan hon har på händelseförloppet, efter att sällskapet lämnat hennes rike, saknas här i LR(J) (förutom i Frodos möte med Shelob). Hennes namn orsakar inget gräl mellan Éomer och Gimli, får inte Gandalf att slå Gríma med stumhet, framkallar inte respekt hos Faramir, eller skräck och häpnad hos vakten i Rohan⁴⁶. Hennes gåvor hjälper inte Legolas att skjuta ner en Nazgul, Sam att återskapa idyllen i The Shire, eller Aragorn att hålla modet och hoppet uppe, och frigöra sig från Isildurs skugga⁴⁷. Hon sänder inte heller ut örnen Gwaihir för att hämta den pånyttfödde Gandalf, eller ger Aragorn rådet att ta de dödas stig⁴⁸. I Filmen är det Elrond som fått ta över denna hennes roll⁴⁹.

Vad hon däremot gör skulle kunna ha gett henne ett direkt politiskt inflytande, i gengäld för det indirekta hon förlorat. I tilläggsscenen ’the story foreseen from Lórien’ löser Jackson dels Tolkiens problem med Galadriels utestängning från beslutet om förstörelsen av Ringen. Han låter henne kommunicera med Elrond på telepatisk väg, och indikerar att de gjort så även ifråga om Frodos uppdrag; ”It was the risk we all took” (min kursivering)⁵⁰.

Galadriels makt poängteras även här, genom demonstrationen av hennes kunskaper om Sarumans planer, Faramirs infångande av Frodo och Sam och Frodos gryende insikt om sin förmodligen förestående död. Men de skrämmande undertoner som funnits tidigare är här

⁴² Ljuskällan är placerad rakt bakom skådespelaren.

⁴³ FR(J) The Mirror of Galadriel

⁴⁴ FR(J) The Mirror of Galadriel

⁴⁵ FR(J) Farwell to Lórien, RK(J) Shelob’s lair

⁴⁶ TT(T)s.30, 139, s. 340, s.134

⁴⁷ FR(T) s. 599,

⁴⁸ TT(T) s, 124.

⁴⁹ RK(J) Andúril – Flame of the West

⁵⁰ TT(J) – The story foreseen from Lórien

ersatta med melankoli och oro, och då Elrond äger samma kunskap, förlorar hon här sin unika status.

Jackson låter henne dock till skillnad från Elrond, vilja använda kunskapen till aktiv handling. Han löser henne därmed från Tolkiens passiviserande band, och låter henen ta direkt del i världspolitiken. Scenen avslutas med frågan; ”The time of the elves is over, do we leave middle-earth to its fate? do we let them stand alone?”⁵¹, riktad till en velande Elrond.

Men säg den glädje som vara för evigt. Det som såg ut som egen aktiv handling, förvandlades snabbt till en bön om andras handling. I ’The Host of the Eldar’ kommer Galadriels egen Haldir, tågande med en armé från hennes eget land⁵², men med Elrond som adressat; ”I bring word from Elrond of Rivendell”⁵³. Jackson hade här möjligheten att lösa Tolkiens dilemma med Galadriel, men valde att behålla henne i hennes ologiska passiva fångelse. Utan direkt inflytande. Med reducerat indirekt inflytande. Så vad kan en stackars mäktig kvinna göra? Förutom att bli den milda, goda, mytiska féen, och ”diminish, and go into the West”.

Arwen – a suitable case for treatment

Arwens karaktär framstår för mig som den märkligaste av de som framträder i filmerna, och skiljer sig på två grundläggande sätt från hennes karaktär i boken. Dels får hon mer utrymme i filmerna än i böckerna. Dels får hon mindre utrymme i filmerna än i böckerna.

Arwen saknas nästan helt i LR(T) och får inte ordentligt utrymme förrän i Appendixen. I LR(J) tar hon plats direkt i första filmen som ersättare för Glorfindel och gör en minst sagt dramatisk entré⁵⁴. Anledningen till detta karaktärsbyte har sina dramaturgiska skäl. Glorfindel förekommer inte mer i verket och är därför försumbar, och en av de karaktärer som pockar på presentation är Arwen. Valet är dock inte självklart, och skildringen av alvmön som sköldmö är intressant ur flera aspekter.

I dessa inledande scener skildras Arwen som kaxig och orädd. Att lägga svärdet mot Aragorns strupe och skämtsamt ’ håna’ honom; ”What this? A ranger caught of his guard?”, kan varken ses som särskilt blott eller blygt. Och de efterföljande scenerna ger en bild av styrka, mod, självupppoffring och makt. När de svarta ryttarna beordrar henne att lämna över

⁵¹ TT(J) – The story foreseen from Lórien

⁵² soldaterna är bågskyttar, vilket är ett kännetecken för alverna i Lothlorien, inte i Rivendell.

⁵³ TT(J)

⁵⁴ FR(J) Flight to the Ford

Frodo, svarar hon; ” If you want him, come and claim him!”, och den springflod som slukar dem är här framkallad av henne, inte av Elrond och Gandalf som i FR(T).⁵⁵ Hon bryter därmed här både mot det passiva kvinnoidealet och mot genusordningens isärhållande princip, genom att demonstrera både handlingskraft och mod på den manligaste av arenor, i striden.

Även i scenerna mellan Arwen och Aragorn i Rivendell återkommer mod och självupppoffring som tema, interfolierat med vishet och hoppfullhet. Det är Arwen som söker påminna Aragorn att han inte behöver upprepa sin förfaders misstag, och falla för makten; ”You are Isildurs heir, not Isildur himself. You’re not bound to his faith”⁵⁶. Även kaxigheten består i viss mån, och präglar scenen där hon försvarar sig sin odödlighet för Aragorns skull. När Aragorn tvekar, deklamerar hon här trotsigt: ” It is mine to give to whom I will. Like my heart.”⁵⁷ Hon bryter därmed, i och med det uttalandet, också det mönster av underordning gentemot familjepatriarken, som i övrigt präglar både LR(T) och LR(J). Tyvärr blir dessa uppror kortvariga.

Redan i nästa scen påbörjas en inordning av Arwens karaktär. När Aragorn ser på henne, vänder hon nu blygt ner blicken⁵⁸. Här uppstår en diskrepans mellan den Arwen som förekommer i de tre första scenerna, och den som förekommer i resten av filmerna. Det är också från och med denna punkt som Arwen i böckerna framstår som större än Arwen i filmerna.

Arwen återfinns i LR(T) i marginalen, inte p.g.a. att hennes karaktär skulle vara betydelselös, men p.g.a. att den kom till för sent när verket närmast var färdigskrivet. Tolkien försökte foga in hennes historia i LR, men då han inte kunde passa in den i den hobbit-centrerade berättelsen valde han istället att förlägga den till Appendixen⁵⁹.

Det lilla fysiska utrymme hon får kompenseras dock med ett starkt inflytande. Arwens vävande av Aragorns standar, har ingen likhet med en hemmafrus enkla knypplande. Det skapas istället för att påminna Aragorn om hans öde och ge honom mod att uppfylla det, och för att tillsammans med Elessaren, inge hopp i en hopplös situation. Det är också Arwens försakelse av sin plats i Valinor, som möjliggör Frodos resa till Tol Eressa⁶⁰, och det är samma försakelse som möjliggör den nya tidsålder som inleds vid romanens slut. Kungarnas ättelinje måste återupprättas för att mänskligheten ska kunna räddas, och för detta krävs det att Arwen stannar och bildar familj med Aragorn. Trots en placering i hemmet lyckas hon

⁵⁵ FR(J) Flight to the Ford, FR(T) s,

⁵⁶ FR(J) The sword that was broken

⁵⁷ FR(J) The Evenstar

⁵⁸ FR(J) The Departure of the Fellowship

⁵⁹ LT, s. 237

därmed, likväl som andra kvinnor, att ta sig in i händelsernas centrum. De beslut de tar, påverkar inte bara dem själva, men påverkar och förändrar hela den värld de lever i.

Viktigt att poängtera är också att historien om Arwen och Aragorn i LR(T) inte är en kungakrönika, där kungens död innebär berättelsens slut. Här står Arwen i fokus och vi följer henne därför till hennes död, och bortom. ”Here ends this tale, as it has come to us from the South; and with the passing of Evenstar no more is said in this book of the days of old.⁶¹” Det är Arwens död, inte Aragorns, som får den symboliska rollen att avsluta den tredje tidsåldern.

I filmen har dock Aragorns roll, som redan nämnts, utökats, och detta får konsekvenser även för Arwen. För det är en vedertagen sanning att varje hjältekonung är i behov av en blid drottning, att omfamna när striderna är slut. I Arwens fall betyder detta att hennes fysiska utrymme ökar markant, och hon får visserligen behålla sin hoppingivande funktion, även om det symboliska värdet i standaret och Elessaren här är borta. Men i gengäld har hon förlorat kontrollen över sitt liv.

Elronds förbud i LR(T) att låta Arwen och Aragorn gifta sig innan Aragorn blivit kung⁶², framstår som ett synnerligen mildt maktutövande, om man jämför med Aragorns och Elronds uppgörelser i LR(J)⁶³. I båda fallen placeras dock Arwen i en position som faller under Rubins definition av kvinnor som ’tillhör’ sina familjer. Arwens val, att stanna eller inte stanna, fattas dock i LR(T) av henne själv, utan yttre påverkan, och vidden av det går inte upp för Aragorn förrän på hans dödsbädd⁶⁴. I LR(J) är detta val och dess konsekvenser, något som diskuteras av både Elrond, Aragorn och Galadriel, medan Arwen lämnas lyckligt ovetande. När så Elrond förklarar konsekvenserna och den död som väntar henne, och Aragorn instämmer och ber henne åka, böjer hon sig för deras vilja. Är det av respekt för fadern? För Aragorn? Eller av rädsla för döden? Jag anser att den sista tolkningsmöjligheten är den troligaste, då både Elronds och Aragorns viljor trotsas när hon i en vision får se sin son.

Det är denna vision som bjuder henne att stanna. För möjligheten att få en son (sic!) kan ju få vilken kvinna som helst att trotsa döden. Eller? Barnet är dessutom klätt i vitt, och hissas i luften av en klädsamt kunglig och gråhårsbestänt Aragorn, filmad i eteriskt motljus. Avgörandet faller dock då den lilla krabaten vänder sig om och, lätt anklagande, blickar in i sin tilltänkta mors ögon, och vi får ett växelspel mellan deras allvarstyngda ansikten⁶⁵. Signalen är klar. Arwen ska uppfylla sin uppgift som kvinna kosta vad det kosta vill.

⁶⁰ RK(T)

⁶¹ RK(T)

⁶² RK(T)

⁶³ TT(J) The Evenstar

⁶⁴ RK(T)

Den betydelse som detta barn (och deras andra barn) har i boken, saknas här, vilket gör att valet att stanna endast innebär en trängtan efter modersrollen, och då främst att bli mor till Aragorns son ”You saw there was a child. You saw my son”⁶⁶. Det som en gång var en uppoffring för en mänsklighet i kris, blir nu en uppoffring för familjen. Det som en gång hade en världsförändrande dimension blir nu en strikt privat fråga.

Men denna privata fråga, får dock världsomspännande konsekvenser ändå. I TT(J) är det Arwen som via utpressning, tvingar sin far att återställa den brutna klingan till svärdet Nasril. Hon får också sin far att överlämna det till Aragorn, så att legendens förutspåelse att klingan ska smidas på nytt, och bäras av Gondors kung, kan gå i uppfyllelse. Arwen är dock tvungen att ge upp sin odödlighet för att få Elrond till detta⁶⁷. När hon ändå inte kan följa honom, ser han det tydligen som bäst att åtminstone göra vad som göras kan för att hennes tilltänkta make ska vinna striden, och på så sätt uppskjuta hennes död. I FR(T) smids f ö bladet ihop i Rivendell utan anmodan eller påtryckningar, redan innan brödrskapet ger sig iväg mot Mordor⁶⁸.

Här skulle en genklang av de inledande scenernas Arwen kunna återfinnas. Hon tar här initiativ, och begär en aktiv handling, när hon tvingar sin far att skapa förutsättningarna för profetians uppfyllelse. Hon går så långt att hon offerar sin odödlighet för det. Men profetians uppfyllelse har två konsekvenser. Den ena är att Aragorn blir kung i Gondor och Arnor, vilket betyder att Sauron måste ha besegrats, och mänskligheten räddats. Den andra är att Aragorn överlever och kan gifta sig med Arwen och bilda familj i fredstid. Det är det senare som Arwen så desperat eftersträvar. Även när hon tar del i världspolitiken, är det hennes privata värld som ligger i hennes fokus, resten blir endast en bieffekt.

Det bestående intrycket i LR(J), blir därför av en Arwen som förminskats och som förvisats till hemmets, om inte trygga, så i a f mer passande vrå. För att fullborda denna bild förstärks det skygga och blyga draget i bröllopsscenen, där konungapatriarken Aragorn tar sin brud under hakan och lyfter hennes ansikte mot sitt, för att sedan kyssa henne och lyfta upp henne i sin famn⁶⁹. Att bruden ifråga råkar vara ca tretusen år äldre än sin make gör dock hennes vörnadsfulla blick, för mig, något osannolik.

Lisa Hopkins anser att Arwen endast; ”seems to exist to provide a suitable bride for Aragorn

⁶⁵ RK(J) Arwen’s vision

⁶⁶ TT(J), Arwen’s vision

⁶⁷ RK(J) The reforging of Nasril

⁶⁸ FR(T)

⁶⁹ RK(J) The Return of the King

at the end of the story”⁷⁰. Hon skriver detta om karaktären i romanen, och jag kan av ovanstående angivna skäl, inte hålla med henne på den punkten. Men beskrivningen passar dock väl in på den Arwen som får dominera filmerna. Och den beskrivning som görs av hennes tvillingsjäl Lúthien, får nu sin förklaring, då den utmärkt passar som beskrivning även över Arwens liv och gärning.

-“What happened to her?”

-“She died.”⁷¹

Vad som dock förbryllar mig, och kommer att fortsätta förbrylla mig är var de första scenernas Arwen passar in i denna bild. Vad föranleder denna personlighetsklyvning? Det finns ingenting i filmens narrativ som kräver denna drastiska förändring.

Resultatet av det omotiverade kastet blir att det som kunde ha fungerat som en inordning förlorar sin effekt. Att tukta en argbigga har gjorts förut, men det inkluderar en inordnande process, och det är denna som saknas här. Arwen blir istället två separata karaktärer. En som bryter mot den issärhållande principen och mot det passiviserande påbudet, och växer sig betydligt större än sin litterära förlaga. En annan som strikt följer essensialismens lagar, och vars enda brott mot passivitetens påbud sker för att uppfylla ett moderligt kvinnoideal.

Effekten av detta blir dock att även om den senare Arwen får både dominera och avsluta filmerna, blir inte den första helt detroniserad. Jackson får henne aldrig till att avsvära sig sitt förflutna, och därför kommer det förflutna och dess dissonanta ifrågasättande av genusordningen alltid att finnas kvar.

Èowyn – Valkyrian som kom in från kylan

Èowyns karaktär i boken och den Èowyn som presenteras i filmerna är två olika personer, trots att de följer relativt liknande banor. Tydligast framgår detta av de drag som framhävs i de olika karaktärerna. LR(T)s Èowyn har kyla och styrka som mest framträdande drag; ”grave”, ”strong”, ”stern as steel”. Hon ser på kung Théoden med en blick full av ”cool pity”. Den Èowyn som skildras i filmerna saknar dock dessa drag, och presenteras för det mesta som gråtande eller rädd.

⁷⁰ Lisa Hopkins – “Female Authority Figures in the Works of Tolkien, C.S. Lewis and Charles Williams”, Reynolds och Goodknight, s. 366.

⁷¹ FR(J) Flight to the Ford

Detta får givetvis även konsekvenser för vilka drivkrafter karaktärerna har. Jag syftar då främst på motiven till karaktärernas brytpunkt, då de ger sig ut i strid och därmed bryter både den issärhållande principen och den rumsliga bindningen till hemmet. Denna handling brukar allmänt beskrivas som ett resultat av hennes olyckliga förälskelse i Aragorn. Jag valde dock en annan tolkning i min magisteruppsats.

Där tog jag fasta på hennes utsatta position, och den stolthet som präglar hennes person. Även om Eowyn hyser en förälskelse till Aragorn behöver skälen till denna inte vara enbart romantiskt svärmiska. Den behöver heller inte utgöra den enda drivkraften hos henne. Med Eomer ur vägen, Théodred död, och kungen försvagad både till kropp och sinne, finns det ingen kvar som kan skydda folket i Rohan från Wormtongues ränker. Eowyns egen position är minst sagt prekär, vilket tydliggörs i Gandalfs utfall mot Wormtongue:

What was the promised price? When all the men were dead, you were to pick your share of the treasure, and take the woman you desire? Too long have you watched her under your eyelids and haunted her steps.

Detta är en replik som även förekommer i filmen, då sagd av hennes bror, men till samma effekt. Till skillnad från sin bror, kan Eowyn dock inte ge sig av. Trots sin skicklighet med svärdet har hon inga krigare underställda sig, ingen rörelsefrihet, och ingen möjlighet att som Eomer med vapen söka försvara sitt land. Hon är bunden till Edoras och sin plikt gentemot Théoden, och till att åse hur han, och med honom hennes sista rest av frihet, sakta förtvinar.

Av karaktärerna i romanen är det Gandalf som poängterar de socialt orienterade problemen i Eowyns situation. Han säger till Eomer: "you had horses, and deeds of arms, and the free fields; but she born in the body of a maid, had a spirit and a courage at least the match of yours. Yet she was doomed to wait upon an old man."

Romanen framställer därmed Eowyns dystra sinnestillstånd som ett resultat av hennes låsta situation som kvinna. Både i fråga om möjlighet till självförverkligande, samt det reella fysiska och psykiska hot hon utsätts för. Både Aragorn själv och Faramir anger också detta tillstånd som en förutsättning för hennes förälskelse i Aragorn. Aragorn påpekar t ex att det snarare är: "a hope for glory and great deeds, and lands far from the fields of Rohan" som drog henne till honom. Faramir spinner vidare på samma tråd: "Because he was high and puissant, and you wished to have renown and glory and to be lifted far above the mean things that crawl on the earth". Hennes hastigt uppblommade kärlek till Aragorn kan således sägas

vara ett resultat av hennes olycka, snarare än orsaken till den.

I filmerna har både hotet från Gríma och den klaustrofobiska känslan kring hennes karaktär behållits. Främst manifesterade i scenen där Gríma lånat delar av Gandalfs repliker; ”Oh but you are alone. Who knows what you have spoken to the darkness in the bitter watches of the night when all your life seem to shrink and the walls in your bower close in about you. A cage to keep some wild thing.” Scenens känsla av instängdhet förstärks visuellt av att Gríma kretsar kring Èowyn medan kameran kretsar kring dem båda. Men den sympati som fanns hos Gandalf saknar här och Èowyns motreplik ”your words are posion!”, leder tankarna till att Gríma själv är det enda verkliga problemet hon har. Att hennes position utan hotet från honom hade varit fördragsam.

Här finns en annan diskrepans mellan romanens och filmens Èowyn. För LR(T)s Èowyn är inte Gríma det enda problemet. Hon krävar mer utrymme än Edoras och Rohan kan erbjuda henne. LR(J)s Èowyn förefaller däremot fullständigt tillfreds med sin situation så snart hotet från Gríma har avlägsnats. Deras sociala ställning skiljer sig också avsevärt.

Där filmens Èowyn går till fots till Helm´s Deep, sover i Meduseld, lagar mat och serverar dryckeskalkar, innehar romanens Eówyn en valkyrias status och ställning. Det är ingen slump att hon återfinns bakom Théodens tron första gången läsaren möter henne. Detta är en plats reserverad för valkyrior. Även den dryckeskalk hon i romanen erbjuder Èomer, Théoden och sällskapet är en valkyriaritual. Den ges för att legitimera kungamakten i Èomers och Théodens fall, och för att bjuda till fred och visa på acceptans gentemot gästerna i sällskapets fall. Den kalk som erbjuds Aragorn innan ritten till de dödas stig är en ’avskedsbägare’ och är en ceremoniell gest för stridslycka⁷². Dessa betydelser har i filmerna reducerats till en enkel önskan om välgång.

Även om hon här har fått behålla ledarskapet för kvinnor, barn och gamla, sker detta ledarskap i filmen som civilist, medan hon i romanen avtågar mot gömstället i bergen, iklädd bröstharnesk och beväpnad. Att hennes samtycke där krävs både för att acceptera Théodens styre efter hans ’sjukdom’ och för att installera Èomer på tronen, visar att hon även har en stark politisk position i landet. Den issärhållande principen vacklar därmed allvarligt på sina ställen i romanen, och faller slutligen i och med Èowyns beslut att gå i krig. Genom att ta till vapen och gå ut i fält bryter hon både mot principen om rumslig rörelsebegränsning, samt den issärhållande dikotomin genusordningen har ställt upp mellan de försvarande männen, och de försvarade kvinnorna. Denna händelse inträffar även i filmen, men får även den en ganska

⁷² Donovan?

annorlunda framställning.

Grunden till denna skillnad står att finna i den redan nämnda diskrepansen i Eowyns drivkraft. Filmerna fokuserar, efter Grímas avlägsnande, på Eowyns förälskelse i Aragorn och anger denna som motiv till hennes handlingar. Så förklaras både hennes önskan att delta i striden i Helm's Deep och hennes deltagande i striden på Pelennors slätter.

Varken i filmerna eller i böckerna är hon nöjd med lotten att stanna kvar som civilist. Men förståelsen för denna önskan, skiljer sig däremot djupt. I TT(J) skildras samtalet mellan Eowyn och Aragorn på följande sätt;

- "My lady, a time may come for valour without renown. Who then will people look to in their last defence?"

- Let me stand at your side

- It is not in my power to command

- You do not command the others to stay. They fight beside you because they would not be parted from you. Because they love you.

Hon ber sedan om ursäkt.

Även i romanen får Aragorn ge uttryck för denna sin åsikt som fungerar väl utifrån hans manligt privilegierad position. Tolkien har dock valt att gå emot detta ensidiga perspektiv, som annars dominerar romanen i stort. Han låter istället Eowyn gå i svaromål, och skiftar så för en kort passage bokens synvinkel, från den hegemoniska manliga gruppens, till de marginaliserades kvinnornas; "All your words is but to say: you are a woman, and your part is in the house. But when the men have died in battle and honour, you have leave to be burned in the house, for the men will need it no more." Denna passage blir så en träffsäker formulering av kvinnans traditionella villkor i krig, medan filmens scen slutar i en obesvarad kärleksförklaring.

Den Eowyn som skildras i LR(T) sticker dock fram huvudet på ett ställe i filmerna. I scenen då Eowyn fäktas i Meduseld används slutorden till den ovan återgivna scenen i romanen och Eowyn får berätta om sin största skräck; "To stay behind bars, until use and old age accept them, and all chance of doing great deeds is gone beyond recall and desire." Hon påpekar även att; "women in this country learned long ago that these without swords can still die upon them." Så bibehålls ändå essensen i romanens skildring, men på den övriga fokuseringen på den gråtmilda, rädda, romantiskt förälskade Eowyn, detroniseras denna scen och förlorar sin genomslagskraft.

Samma sak gäller beträffande Eowyns stora stund, då hon dödar 'The Witchking of

Angmar' den mäktigaste av nazgulerna. Här är det yttre händelseförloppet detsamma och hon rider även i filmen förklädd till man (i romanen under namnet Dernhelm.) Skillnaden ligger i Èowyns reaktioner på hotet från the Witchking. Så här skildras scenen i RK(T);

It seemed that Dernhelm laughed, and the clear voice was like the ring of steel. "But no living man am I! You look upon a woman. Éowyn I am, Éomund's daughter. You stand between me and my lord and kin. Begone, if you be not deathless!"

Häxmästaren tvekar men går till anfall. "Still she did not blench: maiden of the Rohirrim, shild of kings, slender but as a steel-blade, fair yet terrible. A swift stroke she dealt, skilled and deadly." Hon personifierar därmed i denna scen det hegemoniska maskulinitetsidealet som råder både i romanen och i filmen. Hon är modig, skicklig och handlingskraftig.

Filmens Èowyn är (vilket visserligen är helt naturligt) rädd. Hon är livrädd. Den skicklighet hon uppvisar i striden mot Mordor-orchernas härförare och när hon fäller en av Mûmakarna, är dessutom som bortblåst när hon står inför the Witchking. Något hånfullt skratt är det alltså inte upplagt för. Men hon får i a f ta av sig hjälmen och utropa; "I am no man!" innan hon, precis som i boken hugger honom där hans ansikte borde ha varit. I romanen tröstar den orädda Dernhelm Merry. I filmen är det Merry som får uppmuntra den uppgivna Èowyn. Även här lämnas tittaren därmed med en halvmesyr. Den issärhållande principen bryts och den rumsliga bindningen upphävs här också, men det positivt kodade idealet uppnås inte.

Däremot uppstår samma dissonans i genusordningen som i böckerna, då Èowyn även i RK(J) rider förklädd. Att Merry här känner till förklädnaden ruckar inte på betydelsen av genusmaskeraden i stort. Som Tiina Rosenberg skriver så symboliserar kvinnor i manskläder "historiskt sett en önskan om självständighet och frihet, att kunna röra sig "naturligt" utanför den begränsande kvinnodräkten" Èowyns förklädnad blir så ett sätt att uppnå en större rörelsefrihet. Hon förvandlar sig genom ett enkelt klädbyte från passivt objekt, till ett handlande subjekt.

Att Eowyn på detta sätt smyger sig med i truppen är givetvis enklare att acceptera för genusordningen än om hon tillåtits att öppet rida i strid. Nu är beslutet om hennes utökade rörelsefrihet nedtaget på en individuell basis, utan sanktion från makten. Men även hennes förklädnad utgör ett ifrågasättande av ordningen. Rosenberg skriver vidare att en transvestitgestalt alltid fungerar "som ett dissonant tecken i ett strikt uppdelat genussystem." Att genom ett klädbyte även kunna byta genus, och därmed social ställning, är ett ifrågasättande av idén om koppling mellan genus och kön. Den byxroll Eowyn här ikläder sig

utgör därmed ännu ett queert läckage. Den bryter inte öppet mot heteronormativiteten i romanen, men den skapar tack vare sitt ifrågasättande av genusdefinitionerna i sig, en dissonans i den fastlagda genusordningen.

Denna yttre dissonans blir dock kortvarig. När hon dödar häxmästaren gör hon det som sig själv, förklädnaden har fallit. Hon går in i striden med ett, till det yttre, kvinnligt genus inte med ett manligt. Summan av brottet mot genusordningen är dock, som påvisat, fortfarande konstant.

Eowyns karaktär utgör så här långt ett brott mot genusordningen i både romanen och, i något mindre grad, även i filmerna. För att få bukt med henne använde sig Tolkien av två metoder, att gifta bort henne med Faramir, och isolera hennes karaktär från övriga kvinnor i romanen.

I Aragorns första intryck av henne beskrivs hon således som: "fair, fair and cold, like a morning of pale spring that is not yet come to womanhood." Även om den logiska associationskedjan i denna liknelse lyser med sin frånvaro, är kvintessensen tämligen uppenbar. Eowyn har ännu inte utvecklat de egenskaper som enligt Tolkien skulle göra henne till kvinna. De anomalier hon uppvisar i sitt beteende kan därför härledes till detta faktum. När hon väl funnit sin "kvinnlighet" kommer hennes beteende att anpassas till det normativa ideal som råder. Denna replik finns även med i filmen, men sägs då av Wormtounge, den får därför inte samma normerande genomslag.

Eowyn isoleras också mentalt från övriga kvinnor i det samhälle hon lever inom. En enskild anomali går att applicera en individualistisk förklaringsmodell på, sprider den sig dock till flera karaktärer måste en strukturell samhällsomvandling till för att rymma avvikelsen. De få gånger Eowyn nämner andra kvinnor är det i ett avståndstagande syfte: "Are there no tidings of war? The women can tell me nothing" och den tidigare nämnda: "I am /.../ not a serving-woman. I can ride and wield blade".

Eowyn har dock vissa egenskaper som den normativa "kvinnligheten" påbjuder. Hon tar hand om Théoden, och hon uppvisar även ett heterosexuellt intresse för Aragorn. Även om detta snarare kan härledas till behovet av en flyktväg, än huvudlös förälskelse, fastslår det dock att även en sådan anomali som Eowyn, följer och manifesterar påbudet om obligatorisk heterosexualitet. Detta utgör i sin tur grunden för en normativ "kvinnlighet" och möjliggör en återanpassning. Om Tolkien istället hade gjort henne till den bistra amazonkvinna han från början tänkt sig, hade han förmodligen inte haft något annat val än att ta livet av henne. Hon hade då fortsatt att bryta mot ordningen även efter sin död, och något återförande hade aldrig skett. Med denna grund att stå på krävs det dock bara två saker för att inordnandet ska lyckas,

att Eowyn ger upp sin sköldmöposition, och att hon ges en anledning till att göra det.

Anledningen heter i det här fallet Faramir. Vid ett möte med Faramir sker så följande förändring:

it seemed to him that something in her softened, as though a bitter frost were yielding at the first faint presage of spring /.../ Her proud head drooped a little /.../ Her voice was now that of a maiden young and sad.

Jag är fullt medveten om den relativt uppenbara psykoanalytiska läsning som kan utföras på detta stycke, och den förstärker bilden av en passiviserad och mer medgörlig Eowyn.

När så Faramir och Eowyn deklarerat sin kärlek till varandra, återstår endast en officiell avbön av Eowyn, för att ordningen ska vara återställd; "I will be a shieldmaiden no longer, nor vie with the great Riders, nor take joy only in the songs of slaying. I will be a healer /.../ No longer do I desire to be a queen." Som de flesta sköldmör överger hon så sin position då hon gifter sig. Som Faramir säger; "Here is the Lady Eowyn of Rohan, and now she is healed."

I filmerna går förvandlingen betydligt fortare och manifesteras i en scen där Faramir ser hoppgivande på henne och tar hennes hand. Hon ler då mot honom och lutar huvudet mot hans bröst. Nästa gång vi möter dem står de bredvid varandra på Aragorns kröning, vilket kan ses som en indikation på att deras status som par är officiellt.

Mer behövs dock inte då denna Eowyn inte äger romanens sociopolitiska funktioner, och inte heller innehar manligt kodade egenskaper till den graden. Även om också filmens Eowyn bryter mot issärhållningens princip så finns inte de ambivalenta inslagen av stolthet och ärelystnad där, men hon gör det enbart av kärleks skull. Den politiska dimensionen är därmed borta och motiven är reducerade till den privata sfären, vilket är mer acceptabelt. I och med giftermålet detroniseras därför både det queera inslaget samt brottet mot den passiva positionen, då hon nu tryggt är återbördad inte bara till heterosexualiteten, men även till hemmets trygga vrå.

I romanen återstår dock ett problem här. Eowyn innehar nämligen fortfarande sin sociopolitiska valkyriafunktion i Rohan, vilket illustreras då hon utför munskänksritualen vid Eomers kröning. Detta innebär att den totala inordning i genussystemet som skulle desarmerat de minerade områden i texten aldrig kommer till stånd. Ambivalensen bibehålls så i romanen, och utgör där i Eowyns fall ett större brott mot ordningen än de hos andra kvinnliga karaktärer då hennes avsteg från den normativa rollen varit större.

Slutsatser

bilden av kvinnan viktig för avslutet på filmen. Kvinnan utgör hindret för hjälten, och måste tryggas eller dödas i slutet. (De Lauretis 71. berättaren, agenten, protagonisten är oftast man och ger ett manscentrerat perspektiv, det är detta Tolkien bryter i Eowyns tal, men som Jackson behåller. 70-71.

Jag har för avsikt att göra en intermedial analys av hur genusordningen konstruerats i J.R.R. Tolkiens *Lord of the Rings* (LR), samt hur densamma har förändrats i Peter Jacksons filmatiseringar. Jag kommer främst lägga fokus på hur de kvinnliga karaktärerna positioneras gentemot denna ordning och hur deras position förändrats i filmerna, samt vad denna förändring innebär för genusordningen i filmatiseringarna i stort.

Sammantaget råder principen om den manliga handlingsfriheten och den kvinnliga passiviteten i båda verken i stort. Men den tar sig tydligare uttryck i filmen än i romanen. Många av de undantag som ändå funnits i LR(T) är avlägsnade i LR(J). Både Tolkien och Jackson följer dock Hirdmans bärande lagar, i utformningen av verkens genussystem. De tillämpar överlag ett strikt isärhållande av könen, inte bara psykiskt, men även fysiskt med få undantag. Männens garanteras också en överordnad ställning gentemot kvinnorna. De begränsar kvinnornas utrymme, lägger beslag på deras rörelsefrihet, och tar plats på kvinnornas bekostnad.

De sammantagna konsekvenserna för maskulinitetsidealet i LR(J), genom dessa ändringar, blir så att möjligheterna till både bättring och förfall försvinner. Idealet är fortfarande mod, och framför allt att visa mod även i hopplösa situationer. Detta poängteras både i scener med Sam och med Denethor som fortsätter in i faran trots att det saknar hopp om att överleva. Samt av Aragorn, som även när han tror att både Arwen och Frodo är döda, fortsätter sitt uppdrag. Men idealet har blivit statiskt. Det vacklande tillståndet, och förmågan att ändra sig, som präglar romanens karaktärer är försvunnet. Männens delar istället enbart upp i onda och goda, svarta och vita, skurkar och hjältar. Med Boromir som tveksamt frågetecken. För att travestera Simone de Beauvoir så blir man inte en god man, man föds till det.

Men säg den glädje som vara för evigt. Det som såg ut som egen aktiv handling, förvandlades snabbt till en bön om andras handling. I 'The Host of the Eldar' kommer Galadriels egen Haldir, tågande med en armé från hennes eget land⁷³, men med Elrond som adressat; "I bring

⁷³ soldaterna är bågskyttar, vilket är ett kännetecken för alverna i Lothlorien, inte i Rivendell.

word from Elrond of Rivendell”⁷⁴. Jackson hade här möjligheten att lösa Tolkiens dilemma med Galadriel, men valde att behålla henne i hennes ologiska passiva fångelse. Utan direkt inflytande. Med reducerat indirekt inflytande. Så vad kan en stackars mäktig kvinna göra? Förutom att bli den milda, goda, mytiska féen, och ”diminish, and go into the West”.

Resultatet av det omotiverade kastet blir att det som kunde ha fungerat som en inordning förlorar sin effekt. Att tukta en argbigga har gjorts förut, men det inkluderar en inordnande process, och det är denna som saknas här. Arwen blir istället två separata karaktärer. En som bryter mot den issärhållande principen och mot det passiviserande påbudet, och växer sig betydligt större än sin litterära förlaga. En annan som strikt följer essentialismens lagar, och vars enda brott mot passivitetens påbud sker för att uppfylla ett moderligt kvinnoideal.

Effekten av detta blir dock att även om den senare Arwen får både dominera och avsluta filmerna, blir inte den första helt detroniserad. Jackson får henne aldrig till att avsvära sig sitt förflutna, och därför kommer det förflutna och dess dissonanta ifrågasättande av genusordningen alltid att finnas kvar.

Mer behövs dock inte då denna Éowyn inte äger romanens sociopolitiska funktioner, och inte heller innehar manligt kodade egenskaper till den graden. Även om också filmens Éowyn bryter mot issärhållningens princip så finns inte de ambivalenta inslagen av stolthet och ärelystnad där, men hon gör det enbart av kärleks skull. Den politiska dimensionen är därmed borta och motiven är reducerade till den privata sfären, vilket är mer acceptabelt. I och med giftermålet detroniseras därför både det queera inslaget samt brottet mot den passiva positionen, då hon nu tryggt är återbördad inte bara till heterosexualiteten, men även till hemmets trygga vrå.

Tillåts Galadriel vara mäktig för att hon ändå är så mystisk och omänsklig?

Flera ologiska delar och inslag i filmerna, inte bara vad gäller genusordningen. Ibland för att öka actioninslagen? För att korta ner? Ibland för att de feltolkat? följer de narrativa reglerna för actionfilm (presentera karaktärerna inom 10 min, inte splittra handlingen mer än nödvändigt, hålla liv i kärlekshistorien mellan hjälten och hjältinga, inte två klimax samtidigt i två parallella storylines, presentera all handling i vågor om tre)

Både Galadriel och Éowyn, uppvisar således personlighetsdrag som inte överensstämmer med den marginaliserade roll de kvinnliga karaktärerna tilldelats i LR i övrigt. Genom att ta

⁷⁴ TT(J)

del i strid både direkt i handling och indirekt genom strategiska råd, genom att ta del av och styra både civila samhällen och rådslag, genom att uppvisa vishet, fysisk styrka, mod och auktoritet bryter de mot de issärhållande principerna som annars råder i de samhällen de ingår. De är som Donovan säger; "Preservers of tradition, defenders of their culture, bearers of the future, and forces for moral good". De valkyriemotiv som återfinns i romanen förstärker även de_ras karaktärer ytterligare, och ger annars flyktiga ord och handlingar betydelsebärande mening med inverkan på trilogins handling.

Att Èowyn rider förklädd i striden, och att Galadriel inte deltar aktivt i slaget om Mirkwood, kan dock ses som indikation på att en av de issärhållande principerna ändå hålls intakt verket igenom. Förutom Galadriels störtande av murarna i Dol Guldur, sker deras inblandning i striderna antingen i smyg, eller genom indirekta handlingar som rådgivning. Trots fysisk förmåga, tilldelas de inte någon officiell position som krigare i sina samhällen. Detta förhållande gäller dock endast för LR. I SiL och UT förekommer texter där både Galadriel och andra kvinnor i högsta grad deltar i strid, utan sådana restriktioner som belagts dem här.

Èowyns genusöverskridande maskerad står också kvar som ett dissonant tecken på ett ifrågasättande av genusdefinitionerna i sig, och utgör som sådant ett queert läckage i högre grad än Sam och Frodo. Att två asexuella pojkfigurer inte konfirmerar heteronormativiteten utgör ingen nämnvärd spricka, och denna tätas dessutom senare i och med Sams giftermål med Rosa i slutet av trilogin.

Den manliga normens primat ruckas dock inte på, även om den skakar till då och då. Männen framhålls som ideal för kvinnorna att jämföras med. Èowyns och Galadriels fysik och de starka egenskaper de innehar distanserar dem från andra kvinnor, snarare än gör dem till representanter för dessa. Deras upphöjda position får ingen nedsipprande effekt på de som fortfarande befinner sig i marginalen, och påverkar inte de övriga kvinnornas plats i samhällsstrukturen. Då anledningen till deras upphöjdhet inte återfinns i deras "kvinnlighet", men i att de äger samma personlighetsdrag som ingår i idealet för den hegemoniska maskuliniteten. Som Helga Kress skriver, om kvinnor i den fornnordiska diktningen, så värderas de efter hur de förhåller sig till genrens hjälteideal. Kvinnor som Èowyn och Galadriel har placerats i sin ledande position för att de innehar vad romanen kodar som maskulina drag, inte p.g.a. vad samma issärhållande principer skulle koda som feminina drag. Den manliga normens primat är oinskränkt och därmed kan en kvinnlig karaktär jämföras i positiv anda med männen, medan det omvända scenariot däremot lyser med sin frånvaro.

Det är således inte kvinnorna överlag i LR som är modiga starka och visa, det är enskilda kvinnliga karaktärer, och som sådana framstår de snarast som upphöjda undantag som

ytterligare synliggör genusordningens regel, än som förändrare av den. Att som vissa kritiker däremot hävda att LR inte innehåller några starka kvinnoporträtt, eller mer extremt, inga kvinnor, är att göra både Tolkien och sig själv som läsare en stor otjänst. Att dessutom inte tillerkänna kvinnliga karaktärer det utrymme och det inflytande de ändå har, anser jag snarare motverkar en förändring av genusordningen, än hjälper den.

Efterord

En fråga som förtjänar sitt omnämnande är behandlingen av de rasistiska inslag som förekommer i böckerna. För detta räckte dock min uppsats inte till, men något kort måste ändå sägas.

Tolkiens verk är tillkommet under en tid (verket påbörjades på 30-talet och avslutades 1955) då rastänkandet var fast cementerat, kolonialismen fortfarande sågs som berättigad, och då hotet mot England kom från de stora landmassorna i öst och syd.

Att återge ett sådant verk idag bjuder därför samma problem och orsak till eftertanke som ex 'Köpmannen i Venedig'; Hur ska man förhålla sig till materialet? Går det att 'tvätta bort' obehagliga inslag utan att föra våld på texten självt? Är det önskvärt? Någon sådan eftertanke verkar dock inte ha funnits här. Istället möts vi av glada excesser i onda 'araber' och 'afrikaner' som villigt tjänar Sauron och njuter av att döda.

De nyanserade inslag som fanns i böckerna har till stor del fallit bort. Skildringen av onda och goda inom alla raser, där vilja till makt och girighet är det gemensamt fördömande. Korta markeringar om Saurons förslavande och korrupperande makt, som drabbar alla i syd och öst levande folk. Sams kontemplerande över en fallen fiendesoldats öde. I boken är de sydländska gondorianerna inte ljushyllta och vikingalika. I boken sträcker fiender vapen och skonar. Slagord som 'Men of the West' klingar dessutom sällsynt illa i en tid som denna. Att romanens 'easterlings' med sina 'slant eyes' knappast refererar till araber, men snarare asiater, visar hur dagens rasistiska föreställningar tar över, och färgar om, gårdagens.

Så förvandlas bokens, med Etienne Balibars begrepp, 'förtrycksrasism' till att bli filmens 'förintelserasism'⁷⁵. Istället för en patroniserande syn där alla folk visserligen är lika, men vissa betydligt mer lika än andra, möter vi här Colonel Kurtz, och följer hans ledord 'kill every brute' rakt in i mörkrets hjärta.

⁷⁵ Etienne Balibar, Imanuell Wallerstein – Ras, Nation, Klass (övers. Sven-Erik Torhell), Daidalos,

“For we are attempting to conquer Sauron with the Ring. And we shall (it seems) succeed. But the penalty is, as you will know, to breed new Saurons, and slowly turn Men and Elves into Orcs. Not that in real life things are as clear cut as in a story, and we started out with a great many orcs on our side.”

Litteraturlista

Armstrong, Helen – ”Good Guys, Bad Guys, Fantasy and Reality”, i Reynolds och GoodKnights *Proceedings of the J:R:R: Centenary Conference Oxford 1992*, Mallorn 33, 1995.

Balibar, Etienne & Wallerstein, Immanuel – *Ras, Nation, Klass* (övers. Sven-Erik Torhell), Daidalos, Göteborg, 2002

Connell, R.W – *Maskuliniteter* (org. Titel: *Masculinities*), övers. Åsa Lindén, Daidalos, Göteborg, 1996

Crowe, Edith L. – “Power in Arda: Sources, Uses and Misuses” i Reynold och GoodKnights *Proceedings of the J.R.R. Centenary Conference Oxford 1992*, Mallorn 33, 1995.

Donovan, Leslie A. – “The valkyrie reflex in J. R. R. Tolkien´s The Lord of the Rings: Galadriel, Shelob, Èowyn, and Arwen”, i Jane Chances (ed) - *Tolkien the Medievalist*, , Routledge, London & New York, 2003.

Hopkins, Lisa – “Female Authority Figures in the Works of Tolkien, C. S. Lewis and Charles Williams”, i Reynolds och GoodKnights *Proceedings of the J.R.R. Centenary Conference Oxford 1992*, Mallorn 33, 1995.

Jochens, Jenny – *Old Norse Images of Women*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1996

Mimich, Elisabeth Kamarek – *Transforming Knowledge*, Temple University Press, Philadelphia, 1990.

Otty, Nick – ”The Structuralist´s Guide to Middle-earth”, i Robert Giddings (ed) *J.R.R. Tolkien: This Far Land*, Vision and Barnes & Noble, London & Totowa, 1983.

Patridge, Brenda – ”No Sex Please-We´re Hobbits: The Construction of Female Sexuality in The Lord of the Rings”, i Robert Giddings (ed) *J.R.R. Tolkien: This Far Land*, Vision and Barnes & Noble, London & Totowa, 1983.

Rosenberg, Tiina – *Byxbegär*, Anamma, Göteborg, 2000

Rubin, Gayle – ”The Traffic in Women: Notes on the ´Political Economy´ of sex”

Göteborg, 2002, s. 62.

Sedgwick, Ewe kosofsky– “Mellan män” i (ed) - *Feminismer*

Stimpson, Catherine R. – *J.R.R. Tolkien*, Columbia University Press, New York & London, 1969.

Tolkien, J.R.R. - *Silmarillion*, ed. Christopher Tolkien, HarperCollinsPublishers, London, 1999

- *The Fellowship of the Ring*, HarperCollinsPublishers, London, 2001

-*The Letters of J.R.R Tolkien*, Humphrey Carpenter och Christopher Tolkien (ed) HarperCollinsPublishers, 1995.

- *The Peoples of Middle-earth*, Christopher Tolkien (ed), HarperCollinsPublishers, London, 2002

- *The Return of the King*, HarperCollinsPublishers, London, 2001

- *The Two Towers*, HarperCollinsPublishers, London, 2001

-*The Treason of Isengard*, Christopher Tolkien (ed), HarperCollinsPublishers, London, 2002

- *The War of the Ring*, Christopher Tolkien (ed), HarperCollinsPublishers, London, 2002

- *Unfinished Tales*, Christopher Tolkien (ed), HarperCollinsPublishers, London, 2001

Walters, Susanna Danuta – *Material Girls*, University of California Press, Berkeley, 1995

Otryckta källor:

Tjeder, David – ”Tolkiens farliga tankar”, Aftonbladet, 20 Dec 2001.

Film:

Fellowship of the Ring (Extended version)– regissör: Peter Jackson, producent:??? New Line Cinema, 2002

The Two Towers (extended version) Ibid, 2003

The Return of the King (extended version) Ibid, 2004

Appendix

Guide till Middle-earth:

Akallabêth – Numenors syndafall då de söker landstiga i Valinor för att nå odödlighet. Del av Silmarillion.

Aman – se Valinor

Andúil – de ihopsmida bitarna av Elendils svärd Narsil som krossades av Sauron. Isildur använde resterna av klingan till att skära Ringen från Saurons hand. Bärs av Aragorn.

Angmar – rike på gränsen till Arnor. Leddes av häxmästaren, senare Nazgûl, och var orsaken till Arnors förstörelse. Kummelgastarna står under häxmästarens befär och utgör rester av hans armé från Angmar.

Aragorn – son till Arathorn och Gilraen, ättling till Isildur, arvtagare till kungarikerna Gondor och Arnor. Ledare för utbygdsjägarna Dúnedains, gifter sig med Arwen och uppväxt hos hennes far Elrond, vän till Gandalf, medlem av brödrskapet, och dess ledare då Gandalf försvinner i Moria. Strider i Helm´s klyfta, vid Pelargir, på Pelennorfälten och vid Cormallen. Bärare av Elessaren.

Arnor- Gammalt kungarrike mellan bergskedjorna Ered Luin och Hithaeglir (Misty Mountains). Grundades av

Elendil, styrdes senare av bl.a. Isildur, förstördes av häxmästaren av Angmar.

Arwen Undomiel- också kallad Evenstar, dotter till Elrond och Celebrian, barnbarn till Galadriel, gifter sig med Aragorn. Halvalv. Blir genom sitt beslut att stanna i Middle-earth då båda föräldrarna lämnat landet dömd att stanna och dö där. Blir dock genom detta val anmodern för den nya tidsålderns människor i Middle-earth. Liknas utseendemässigt med Lúthien och delar till viss del hennes öde.

Balrog- Forntida demon, består av skugga och eld, beväpnad med piska, tjänare till Morgoth. En av dem väcktes av misstag av dvärgarna i Moria och förgjorde det blomstrande samhället där. När brödrskapet passerar gruvsalarna stöter de på den och den drar med sig Gandalf ned i djupet.

Beleriand- land väster om Ered Luin, säte för noldor- och sindarinalvernas högkultur, dränktes då valar störtade Morgoths fästning Thangorodrim. Här låg bl.a. Doriath, Gondolin och Nargothrond.

Beregond – Riddare i Minas Tirith, vän till Faramir. En av dem som räddar livet på Faramir då Denethor försöker döda denne.

Bilbo (Baggins) – huvudperson i The Hobbit, Frodos adoptivfarbror (eg. hans mors kusin), fann Ringen i Moria, där den övergivit Gollum, gav den senare på inrådan från Gandalf till Frodo.

Bombadill, Tom – gift med Goldberry, förefaller vara kopplad till själva jorden. Inga säkra uppgifter.

Boromir – son till Denethor, bror till Faramir, medlem av brödrskapet. Tror att Ringen ska kunna användas som vapen mot Sauron och örsöker ta den från Frodo, ångrar sig sedan djupt. Söker försvara Merry och Pippin mot Uruk-hai, men dör i striden.

Brego – Kung av Rohan år 2512 – 2570. Drev fienden ur landet, byggde tronsalen Meduseld i Edoras, dog av sorg då hans äldste son gav sig in på de dödas stig för att aldrig återvända.

Bree– By på gränsen till The Shire. Befolkad av både hober och människor.

Caras Galadhon – staden i Lothlórien.

Celeborn- Eldar, gift med Galadriel, född i Middle-earth innan månen och solens skapades. Styr riket Lotlórien med sin fru. Avog inställning till dvärgar pg.a. illdåd i det förflutna. Stred i första kriget mot Sauron, inga uppgifter på om han även deltog i den sista alliansen.

Celebrían- Galadriels och Celeborns dotter, gift med Elrond, mor till Arwen, Elladan och Elrohir. Överfallen av orcher i Misty Mountains på väg till Rivendell, överlevde men hämtade sig aldrig riktigt. Seglade över havet innan LRs början.

Denethor- regerande steward i Gondor, far till Boromir och Faramir. Vägrar avstå kronan till Aragorn. Förlorar hoppet då han ser in i Minas Tirith Palantír, och faller offer för Saurons ränker. Försöker under belägringen av Minas Tirith bränna den dödssjuke Faramir på bål, men hejdas och bestiger därefter själv dödsbålet.

Dernhelm- Èowyns alter ego med manligt genus.

Dol Guldur- fäste i södra delarna av Mirkwood. Beboddes under en tid av Sauron under namnet Necromancer. Det vita rådet drev ut honom och han flydde till Mordor. Några av Nazgüerna flyttade dock strax in i fästet och fortsatte sprida ett ondeskefullt inflytande på denna del av skogen. Förstörs av Galdriel.

Dunharrow- fästet i bergen i Rohan.

De dödas stig- Väg genom berget mellan de dödas port ovanför Dunharrow i Rohan och Erech i Gondor. Befolkad av vålnaderna av männen av bergen, som under sista alliansens dagar bröt sin ed till Isildur och vägrade gå in i kriget. Isildur förbannade dem så och de väntar fortfarande i berget på att en av Isildurs ättlingar ska komma och kalla dem till stenen i Erech så de får fullgöra sin plikt. Aragorn gör detta i Lr, och tillsammans med Elronds söner, Gimli, Legolas, Dúnedain och denna spökarmé återtar han staden Pelargir, och seglar fiendens flotta upp till Minas Tirith, vilket innebär vändningen för slaget på Pelennorfältet.

Edoras- huvudstaden i Rohan

Eldar –de alvsläkten som på valars inbjudan flyttade över havet till Valinor. Noldoralverna tillhör detta släkte, så gör även Telerialverna. Främst av dessa var dock noldoralverna som utmärkte sig genom vishet, siande och sin kunskapsförst.

Elessaren- Ädelsten som har många olika skapelsehistorier. Gemensamt är dock att den har makten att bevara och läka. Innehas av Galadriel, men gavs av henne till Arwen då hon mottog NENYA. Arwen lämnade den sedan vidare till Aragorn som Galadriel förutspått.

Elrond- Halvalv, son till Eärendil och Elwing, ättling till Luthien och Beren. Fick välja vilket folkslag han ville tillhöra och valde då att bli alv, hans bror valde däremot människorna. Skickades i första kriget mot Sauron till försvar av Eriador av Gil-Galad, stred även i sista alliansen. Mottog vid Gil-Galads död Vilya. Härskare av Rivendell, gift med Celebrian, far till Arwen, Elladan och Elrohir. Brödraskapet formas hos honom i Rivendell.

Ent- Trädens herdar, finns endast ett fåtal kvar bosatta i Fangorn. Tar formen av träd, men har till skillnad från dem inga problem att förflytta sig.

Entwives- De kvinnliga enterna. Ansvariga för den domesticerade delen av växtligheten, trädgårdar och fruktträd. Försvann spårlöst då deras trädgårdar förstördes av Sauron.

Evenstar – se Arwen

Eärendil- trotsade Valars bann och sökte segla över havet för att söka hjälp av valar mot Morgoth. Nådade fram först då hans fru Elwing satte Silmarillen i fören som ledstjärna. Hans önskan bönhördes och Valar störtade Morgoth, men han tilläts inte återvända till Middle-earth, utan placerades med Elwing på himlavalvet. Den sista Silmarillen kallas således nu för Eärendils stjärna och lyser fortfarande vägen för hans skepp över himlavalvet. Far till Elrond.

Fangorn- förmodligen den äldsta skogen i middle-earth, men också alviskt namn på enten Treebeard.

Faramir- Son till Denethor och Findulias, bror till Boromir, gifter sig med Eowyn av Rohan. Utnämns av Aragorn till steward av gondorianska riket Ithilien. Vän till Gandalf, illa omtyckt av sin far, väljer, till skillnad från sin bror, att inte försöka ta Ringen från Frodo, men låter honom fortsätta mot Mordor. Blir dödligt sårad av häxmästaren i slaget på Pelennor fields, blir nästan bränd på bål av sin då slutligen galna far, men räddas av Pippin, Beregon och Gandalf.

Frodo – Hobbit från the Shire. Brorson till Bilbo, vän till Merry och Pippin, vän och arbetsgivare till Sam. Ärver Ringen av Bilbo och tar på sig uppdraget som Ringbärare. Seglade efter uppdragets slutförande västerut på sista skeppet tillsammans med Bilbo och de andra ringbärarna, en tjänst som tillskrivs både Arwen och Galadriel.

Galadhrim- folket i Lothlórien, utgörs av sindarinalver.

Galadriel- dotter till Finarfin och Eärwen, gift med Celeborn, mor till Celebrian, ledare av Lórien. Född i Valinor innan trädens förstörelse, deltog i upproret mot valar, stod dock inte på Fëanors sida. Vid LR´s början den sista kvarvarande eldaren från Valinor, visast av Noldor, Fëanors jämlike i kraft, grundare av det vita rådet, tidigare innehavare av Elessaren, innehavare av NENYA, fruktad av Sauron. Vägrade ta emot Ringen av Frodo, och blev så slutligen benådad av valar och tilläts återvända västerut. Hjälpte brödraskapet i sitt uppdrag genom råd och gåvor.

Gandalf- Istari, av alverna kallad Mithrandir, näst mäktigast efter Saruman. Medlem av vita rådet och medlem av brödraskapet, bärare av Narya. Blev efter fallet i Moria, tillbakaskickad av valar med större befogenheter och makt. Försvarade Minas Tirith mot häxmästaren och slogs mot Saurons styrkor på Cormallenfältet utanför den svarta porten till Mordor. Vän till Bilbo och Frodo och den som övertalade Bilbo att ge upp Ringen. Även den som avslöjade Ringens sanna natur.

Gil-Galad- Sista manliga ättling av Noldorkungarna. Kung över Lindon, grundade sista alliansen. Brändes till döds av Sauron. Den första bäraren av ringen Vilya.

Gimli- dvärg, son till Gloin som färdades med Bilbo till Lonely Mountain på resan då Bilbo fann Ringen. Ingår i

brödraskapet, och blir efter vistelsen i Lórien god vän med alven Legolas. Efter Aragorns död, ryktas det att Legolas byggde ett grått skepp i Ithilien och tog med sig Gimli västerut.

Goblin- används i LR för att beskriva allt från onda män till orcher och troll.

Goldberry – The Riverman´s dotter, magiska krafter kopplade till vatten, kan bl a framkalla vårfloed och regn, gift med Tom Bombadill

Gollum- eg. Smeagol, hobbit bosatt vid floden Andúin. Fann Ringen som Isildur tappat och dödade sin vän för att få den. Blev fördriven av sin mor och tog med sig Ringen in i djupet under Misty Mountains där den slutligen övergav honom för att bli funnen av Bilbo. Är ständigt på jakt efter Ringen

Gondor- rike i södern som grundades av Elendil, styrdes efter faderns död av hans söner Isildur och Anárion, gränisar till Rohan och Mordor. Största städerna Minas Tirith, Dol Amroth, Pelargir, det förstörda Osgiliath, och det av Nazgûlerna intagna Minas Ithil (numera Minas Morgul.)

Gwaihir- kung över jätteörnarna i Misty Mountains.

Haldir – sindarinalv från Lórien. Vägvisare åt brödraskapet till Caras Galadhon. I LR(J) ledare av alvarmén i Helm´s Deep.

Helm´s deep- Fäste i bergen i Rohan

Hobbit – (Halflings) kortvuxna invånare i the Shire. Blir vuxna först vid trettio.

Häxmästaren av Angmar- se Nazgûler

Isildur – Elendils son, högg ringen av Sauron med sin fars svärd Nasril. Behöll ringen för egen del och blev dödad av orcher på väg till sitt rike Arnor.

Istari – andeväsen av lägre rang än mayor, sända till Middle-earth av valar för att råda folken där i kampen mot Sauron, vanligtvis kallade trollkarlar.

Legolas- Sindarinalv, prins av Mirkwood, medlem av brödraskapet.

Lobelia (Sackville-Baggins) –

Lórien- se Lothlórien

Lothlórien- Galadriel och Celeborns alvrike nedanför Misty Mountains. Upprätthålls med hjälp av kraften i Galdriels ring Nenyá. Har annan tidsrymd än övriga Middle-earth. Enda stad Caras Galadhon.

Lúthien- dotter till Melian och Thingol i Doriath. Gifte sig med Beren. Tog tillsammans med honom en av Silmarillerna ur Morgoths krona. När Beren dog nedsteg hon i dödsriket och hämtade honom. De levde tillsammans ytterligare en tid i Beleriand innan de båda dog. Lúthien är den enda alv förutom Féanors mor Míriel som stigit utanför världens kretsar. Hon tillhörde vid sin död varken människornas eller alvernas dödsriken.

Mallorn- träd i Lothlórien, kommer ursprungligen från det förstörda Númenor. Gil-galad gavs ett frö men kunde inte få det att växa. Gav det så vidare till Galadriel som fick dem att sprida sig över Lórien.

Maya – andeväsen av olika rang, Sauron är en av de mäktigare, andra som figurerar är bl.a. Melían i Doriath.

Merry- Eg. Meriadoc Brandybuck. Hob från The Shire, Vän till Frodo och Pippin. Ingår i brödraskapet.

Minas Tirith- stad i Gondor. Den nya huvudstaden efter Osgiliaths fall. Tvillingstad till den förlorade Minas Ithil. Hette från början Minas Arnor och var solens stad medan Ithil var månens.

Mordor – Saurons rike. Innehåller bla a fästningen Orthanc och domedagsberget Orodruin där Ringen skapades, och enda stället där den kan förstöras.

Morgoth – En av Valar, maktlysten, förvisas av övriga Valar efter kriget om Silmarillerna. Saurons läromästare.

Moria – Gruvsystem och stad under Misty Mountains.

Narya – En av de tre alvringarna. Eldens ring. Bars av ???, sedan av Círdan. Men bärs vid berättelsens början av Gandlaf.

Nazgul – Ringvålnader. De nio var f.b. mänskliga kungar. De gavs nio ringar av Sauron och förslavades under hans vilja. Deras ledare är häxmästaren av Angmar. Uppehåller sig i Minas Morgul på gränsen till Mordor (tidigare gondorianska staden Minas Ithil) samt i Dol Guldur i skogen Mirkwood.

Nasril – Elendils svärd, som bröts när Sauron dödade honom. Hans son Isildur tog då upp den brutna klingan och högg med den Ringen av Saurons hand. Legenden förutspår att bladet ska smidas på nytt när kungen till Arnor och Gondor återvänder.

Nenya – En av de tre alvringarna. Vattnets ring. Bärs av Galadriel.

Númenor – Ö i havet mellan Middle-earth och Valinor. Då invånarna försökte ta sig till de odödligas länder väckte de Valars vrede, och ön sänktes. Elendil och hans söner var enda överlevare.

Orch- släkte som skapats av Morgoth, genom att i forntiden tortera och korrumpa alver till oigenkännlighet. Tycker inte om dagsljus. Stod då under Morgoths kontroll, men numera kontrollerade av Sauron. Agerar också gärna i allsköns illdåd på egen hand. När ett speciellt hat mot alver, men fruktar dem också med rätta.

Palantír- sju stycken seendestener från Númenor. Placerade i Gondor och Arnors städer för att kunna hålla kontakten mellan rikerna. En finns i Orthanc som övertagits av Saruman, en annan i Minas Tirith. En tros ha blivit kvar i Minas Ithil och så fallit i händerna på Sauron. De övriga är förmodligen förstörda.

Pelennor fields- slätten utanför Minas Tirith i Gondor

Pippin- Eg. Peregrin Took. Hob från The Shire, Vän till Frodo och Merry. Ingår i brödraskapet. Utnämnd till riddare av Gondor av Denethor.

Rivendell- Elronds fäste i Eriador.

Rohan – Rike.....

Rohirrim- Ryttarna av Rohan

Rosie Cotton – invånare i Hobbiton, gifter sig med Sam Gamgee.

Sam (Gamgee) – tjänare och vän till Frodo Baggins. Medlem av brödraskapet.

Saruman – Istari (maya och trollkarl), ledare för det vita rådet (mot Galadriels vilja), förråder sitt uppdrag från valar och söker finna Ringen för eget bruk, anfäller Rohan, blir slutligen dödad i The Shire av Gríma Wormtongue.

Sauron- Maya, tidigare tjänare till Morgoth, sedan Morgoths förvisning agerar han på egen hand. Härskar över egna landet Mordor, samt över alla länder i syd och öst. Skapare av Härskarringen, de sju dvärgringarna, samt de nio ringar som gavs till mänskliga konungar. Herre över nazgüerna.

Shelob – Stor spindel, mor till spindlarna i Mirkwood. Ättling till Ungolíant.

Shire- del av det gamla kungariket Arnor i Eriador. Hemvist åt hoberna, dominerat av bördig åkermark, fält och byar. Inga större städer.

Silmarillerna – ädelstenar skapade av Fëanor. Innehåller ljuset från de två träden i Valinor. Stals av guden Morgoth och gav upphov till flera krigshandlingar. En försvann i havet, en i jordens innanmäte, och en togs av Eärendil till Valinor varefter både han och den placerades på himlen som en stjärna. Därav namnet Eärendils stjärna.

Teleri- se Eldar

Théoden – kung av Rohan, morbror till Eowyn och Eomer, stod under kontroll av Saruman via sin tjänare Gríma Wormtongue, Gandalf löser honom ur förtrollningen och han leder sina styrkor till seger i slaget om Helm's deep, stupar i slaget om Pelennor fields.

Théodred- son till Théoden, dödad i strid mot Sarumans orcher.

Tol Eressa- Ö utanför Valinor.

Treebeard- den äldsta av enterna, kan vara den äldsta invånaren i Middle-earth, dock i hård konkurrens med Tom Bombadill. Även kallad Fangorn och upphovet till skogens namn.

Ûngoliant – jättespindel från forntiden. Förstörde de två träderna av ljus i Valinor.

Uruk-hai- Sarumans korsning av onda män och orcher. Extra stora och starka, och tål, till skillnad från orcher, dagsljus.

Valar - gudar

Valinor – odödlighetens land, innefattar även Aman. Hem för Valar, men även för delar av Eldar, Galadriel föddes där.

Wormtongue, Gríma – rådgivare till Théoden, agent för Saruman, avslöjad av Gandalf och förvisad från Rohan. Sarumans baneman.

Yavannah – alvernas favoritgudinna som oftast kallas Elbereth